

Перспективи відновлення та деградації екосистеми річки Дніпро

з огляду на руйнування, спричинені війною,
політику реконструкції та міжнародне
фінансування гідроенергетики під час війни

Перспективи відновлення та деградації екосистеми річки Дніпро з огляду на руйнування, спричинені війною, політику реконструкції та міжнародне фінансування гідроенергетики під час війни / Симонов Є., Василюк О. Черкаси: ГО «Екосоціум», 2026. 41 с.

Макет: Надія Антонова

Карти: Вадим Несук

Фото на обкладинці: Denys Shmyha/Telegram/AP/picture alliance

Видано ГО «Екосоціум» у співпраці з Ukraine War Environmental Consequences Work Group та ГО «Українська природоохоронна група» за підтримки Global Greengrants Fund.

Зміст

Вступ	5
Сучасний стан екосистеми річки Дніпро та історична трансформація її русла	6
Збережені ділянки природного русла та заплави	6
Значення природних ділянок Дніпра для біорізноманіття (і культурної спадщини)	7
Історична трансформація Дніпра та створення каскаду водосховищ	11
Екологічні наслідки руйнування Каховської ГЕС і перспективи відновлення екосистем Нижнього Дніпра	13
Підтримка подальшого відновлення та розвитку гідроенергетики та водопостачання	16
Застарілі гідроенергетичні проекти з високими соціально-екологічними ризиками	19
Рішення Української держави	22
Рішення про фінансування заходів з подолання наслідків теракту	22
Рішення про фінансування проектів відбудови Каховської ГЕС	25
Обмеження на використання земель під колишнім Каховським водосховищем	27
Нові програмні документи	28
Оперативна оцінка збитків і потреб (RDNA) та «спадщина» Каховської ГЕС	30
Екологічний договір для України	30
Міжнародне фінансування та підтримка водно-енергетичної інфраструктури	32
Масштаби та канали фінансування гідроенергетики в межах програм підтримки	32
Інституційне фінансування та ключові проекти	33
Світовий банк (WB)	33
Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)	34
Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) та ЄС	34
Чи існують стратегічні партнерства та майбутні пропозиції щодо відновлення греблі Каховської ГЕС?	34
Критичні виклики та ризики впровадження для міжнародних фінансових інституцій (МФІ)	36
Корупція та прозорість	36
Екологічні та правові конфлікти	36
Операційні бар'єри	38
Висновок	39

Резюме

Цей звіт розглядає майбутнє екосистеми річки Дніпро та її каскаду гідроелектростанцій в умовах масштабних руйнувань, спричинених війною. Історично трансформований шістьма великими водосховищами, басейн Дніпра балансує між виробництвом електроенергії, сільськогосподарським зрошенням та біорізноманіттям. Після неодноразових військових ударів по об'єктах, включаючи Дніпровську, Київську, Канівську та Кременчуцьку гідроелектростанції (ГЕС), а також катастрофічного руйнування Каховської ГЕС у 2023 році, регіон постає перед необхідністю ухвалення критично важливих рішень щодо післявоєнної відбудови та сталого управління в масштабах усього басейну.

Руйнування греблі Каховської ГЕС завдало серйозної негайної екологічної та економічної шкоди, але водночас поклато початок швидкому екологічному відновленню затопленої колишнім водосховищем історичної заплави Великого Лугу. До 2000 квадратних кілометрів дна колишнього водосховища активно перетворюються на природну заплаву з луками та вербово-тополевым лісом, що забезпечує значні переваги для біорізноманіття та адаптації до зміни клімату. Незважаючи на ці екологічні зміни, у звіті докладно зазначається, що політика українського уряду та державний оператор «Укргідроенерго» залишаються відданими ідеї відбудови Каховської греблі.

Оглядаючи внутрішню політику, звіт окреслює подвійний підхід українського уряду: одночасне фінансування альтернативних водогонів для адаптації південних регіонів до відсутності водосховища та прийняття постанов для прискорення проектування нової Каховської ГЕС. Наразі для обходу обов'язкової оцінки впливу на довкілля (ОВД) для цих ініціатив використовуються винятки, передбачені воєнним станом. Автори визначають системні ризики, пов'язані з реалізацією цих масштабних гідроенергетичних амбіцій. До них належать висока вартість

будівництва, невід'ємна вразливість мегагребель до військових ударів, корупційні ризики у сфері державних закупівель та увічнення застарілих моделей зрошення, які сприяють вторинному засоленню ґрунтів.

Ретельний аналіз ландшафту міжнародного фінансування показує, що такі установи, як Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) і Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), з 2023 року виділили близько 1 мільярду доларів на гідроенергетичний сектор України. Наразі ці кошти спрямовуються виключно на аварійні ремонти, заміну обладнання та забезпечення стійкості енергомережі на існуючих греблях, без жодних чітких зобов'язань щодо відбудови Каховської ГЕС. Проте у звіті висловлюється занепокоєння тим, що міжнародні фінансові організації (МФО) відкладають проведення критично важливих екологічних та соціальних аудитів на післявоєнний період. Ця «прогалина у дотриманні вимог» обмежує участь громадськості, прозорість та належну оцінку альтернатив.

Зрештою, звіт підсумовує, що майбутні рішення щодо фінансування визначатимуть екологічну та економічну траєкторію всього басейну Дніпра. Зацікавлені сторони стоять перед фундаментально взаємовиключним вибором для Нижнього Дніпра: фінансування відбудови Каховського водосховища для відновлення довоєнного сільськогосподарського та енергетичного статус-кво або ж підтримка сценарію природного відновлення. Вибір на користь природного відновлення вимагатиме від МФО та політиків захисту новостворених заплавної екосистем, надання пріоритету децентралізованій енергетичній стійкості над вразливою великомасштабною інфраструктурою, а також впровадження сталих, природоорієнтованих рішень у сфері управління водними ресурсами, узгоджених із сучасними європейськими екологічними стандартами.

Вступ

Гідроенергетичний каскад на Дніпрі – важлива складова енергетичної інфраструктури України, яка традиційно позиціонується як ключова для балансування енергомережі, а також джерело води для зрошення і частково-внутрішніх транспортних перевезень. Це важливо розуміти, адже велика гідроенергетика в Україні не мала вирішального значення в плані виробництва електроенергії і давала максимум [5% від загального обсягу генерації](#) (до повномасштабної війни і спричинених нею руйнувань).

Починаючи з 1932 року, на руслі р. Дніпро було створено 6 гідроелектростанцій (ГЕС) і відповідно – 6 водосховищ, що сумарно охопили практично всю протяжність р. Дніпро в межах України. Система управління водними ресурсами в Україні формувалася переважно в радянський період і ґрунтувалася на уявленні про невичерпність природних ресурсів та можливість їх масштабного використання для господарських потреб. Основними споживачами водних ресурсів в Україні є промисловість, сільське та комунальне господарства, на які припадає близько 99,7% водозабору (понад 11 млрд м³ на рік) і переважно побудоване на водозаборах з водосховищ. Останнє водосховище у каскаді – Каховське, було знищене внаслідок підриву російськими військами у 2023 році. Також різного рівня ушкодження були нанесені іншим ГЕС спеціальними ракетними ударами. В результаті ²/₅ потужностей каскаду втрачені внаслідок руйнувань (зокрема знищення Каховської ГЕС та [критичного пошкодження Дніпровської ГЕС](#)). Проте до

початку повномасштабної війни, у 2016 році уряд України схвалив [програму розвитку гідроенергетики, спрямовану на збільшення встановленої потужності на 3,3 ГВт та збільшення частки гідроенергетики у виробництві електроенергії до 15,5% до 2026 року](#). Документ очевидно втратив актуальність до цього часу, проте за час повномасштабної війни в нього досі не вносились зміни, тож він залишається хоч і необґрунтованою, але офіційною декларацією намірів розвивати в Україні велику гідроенергетику.

Сьогодні цей каскад опинився в епіцентрі двох масштабних викликів: фізичної руйнації та необхідності радикального переосмислення підходів до його управління в умовах кліматичної кризи. Велика гідроенергетика показала себе не лише як така, що не відповідає цілям сталого розвитку, але і як особливо вразливий об'єкт техногенної небезпеки в умовах війни.

Цей документ переслідує мету відстежити, чи дійсно сучасні ініціативи України, її партнерів, донорів та банків відповідають сучасній задачі сформуванню **комплексне бачення** відновлення та модернізації Дніпровського каскаду, у якому питання енергетики не відокремлюються від екологічної цілісності, дотримання міжнародних зобов'язань, водної безпеки, кліматичної адаптації та добробуту громад. Документ зосереджений на ініціативах 2025 року, які є найбільш актуальними для розуміння сучасної позиції зацікавлених сторін.

Сучасний стан екосистеми річки Дніпро та історична трансформація її русла

Річка Дніпро є однією з найбільших річкових систем Європи. Її довжина становить близько 2200 км, з яких понад 1000 км протікає територією України. Басейн річки охоплює значну частину країни і виконує ключову роль у формуванні природних ландшафтів, водного режиму та біорізноманіття Східної Європи. У природному стані Дніпро являв собою вели-

ку рівнинну річку з широкою заплавою, численними рукавами, островами, плавнями та заплавними лісами. Саме така структура річкової долини формувала унікальні комплекси водно-болотних і заплавних екосистем, що забезпечували надзвичайно високу біологічну продуктивність і різноманіття видів.

Збережені ділянки природного русла та заплави

Попри масштабну трансформацію річки у XX столітті, на Дніпрі збереглися окремі ділянки з відносно природним характером русла і заплави. Передусім це:

Верхня течія Дніпра в межах Полісся. На півночі України (Чернігівська та Київська області) збереглися ділянки річкової долини з відносно природним гідрологічним режимом. Тут поширені заплавні луки, стариці, заболочені ліси та численні острови. Частина цих територій охороняється в межах природно-заповідного фонду, зокрема в складі [Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника](#) та [регіонального ландшафтного парку «Міжрічинський»](#) та понад 10 інших природоохоронних територій. Заплави цього регіону мають важливе значення для підтримання водно-болотних екосистем, а також як місця гніздування і сезонних зупинок водоплавних та навколводних птахів.

Ділянки між водосховищами та у верхів'ях водосховищ. У верхніх частинах кожного з дніпровських водосховищ, де течія річки ще зберігає річковий характер, сформувалися архіпелаги островів і фрагменти природної заплави. Такі ділянки особливо характерні для верхів'їв Київського, Канівського та Кременчуцького водосховищ. Тут зберігаються залишки природних біотопів – заплавні ліси, очеретяні плавні, луки та численні мілководдя, що є важливими місцями нересту риб і концентрації птахів. Всі ці території включені до великих природоохоронних територій: [Дніпровсько-Орільського природного заповідника](#) (Дніпропетровська область), регіональних ландшафтних парків [«Світловодський»](#) (Кіровоградська область) та [«Кременчуцькі плавні»](#) (Полтавська область). У місті Києві всі острови та заплава верхів'їв Канівського водосховища включені у низку заказників та [регіональний ландшафтний парк «Дніпровські острови»](#). Більшість заплавних

екосистем в межах Київської області включена у 4 великих заказники. У Черкаській області природне русло і заплава у верхів'ї Кременчуцького водосховища входять до складу [Канівського природного заповідника](#) та 12 заказників загальною площею понад 54 000 гектарів. Також у Полтавській області в дельті р. Ворскли створено [регіональний ландшафтний парк місцевого значення «Нижньоворсклянський»](#) (понад 23 000 га). У Запорізькій області острови в районі острова Хортиці включені у [заказник «Дніпрові пороги»](#) та [національний природний парк «Великий Луг»](#).

Нижній Дніпро та дельта річки. Найбільші природні комплекси заплавної екосистем збереглися в нижній течії Дніпра. Тут сформована складна система рукавів, проток, островів і плавнів, яка має виняткове значення для збереження біорізноманіття. Ці території охороняються, зокрема, в межах [національного природного парку «Нижньодніпровський»](#) (83 000 га). Нижньодніпровські плавні є одним з найбільших комплексів водно-болотних угідь у степовій зоні Європи і виконують ключову роль як місце гніздування, міграційних зупинок та зимівлі птахів.

Значення природних ділянок Дніпра для біорізноманіття (і культурної спадщини)

Заплавні екосистеми Дніпра відзначаються високим рівнем біорізноманіття. Вони включають різноманітні типи біотопів – заплавні ліси, лучні екосистеми, болота, стариці та мілководдя. Саме мозаїчність таких середовищ забезпечує високу видової різноманітності рослин, безхребетних, риб, амфібій, плазунів і птахів.

Особливо важливими є ці екосистеми для іхтіофауни. У природному стані Дніпро був одним із головних міграційних шляхів для прохідних видів риб Чорноморського басейну, зокрема осетрових. Заплавні ділянки слугували ключовими місцями нересту та нагулу молоді риб. Крім того, мілководдя та плавні забезпечували багатство та різноманіття кормової бази. Не менш важливою є цінність водних безхребетних (не лише як кормової бази). Навіть в сучасних умовах, коли природної течії р. Дніпра в Україні майже не залишилось, в дельті річки досі зустрічаються мінімум 12 суперендемичних видів водних безхребетних, [відомих лише в цьому місці](#) і більше ніде.

Серед інших тварин, для яких ця територія відігравала важливе значення у європейському масштабі були видра річкова (*Lutra lutra* L.) та хохуля руська (*Desmana moschata* L.). Після створення каскаду водосховищ ці види значно скоротили чисельність (а хохуля взагалі зберегла популяції лише в долинах окремих приток Дніпра).

Заплава Дніпра також має велике значення для орнітофауни. Річкова долина є частиною одного з основних міграційних шляхів птахів у Східній Європі – так званого Дніпровського міграційного коридору – одного з найважливіших у Європі. У різні сезони тут концентруються сотні тисяч водоплавних і навколводних птахів.

Значення Дніпровського каскаду для біорізноманіття закріплене у законодавстві: [Дніпровський екологічний коридор](#) визначений у Законі України «Про загальнодержавну програму формування екологічної мережі на період 2002–2015 рр». Попри часові рамки фінансування, визначені цим законом, у ньому закладені не лише заходи що у період до 2015 року фінансувались на державному рівні, але саме ним визначені ключові поняття щодо екомережі і зокрема Дніпровський екологічний коридор як елемент екомережі національного рівня.

Також, весь каскад водосховищ включений до Смарагдової мережі Європи (кожне з водосховищ, а також ділянки вільної течії на півночі України і дельта річки на півдні – є окремими територіями Смарагдової мережі. В межах каскаду також розміщено 3 водно-болотних угіддя міжнародного значення, що охороняються Рамсарською конвенцією.

Схема розміщення територій природно-заповідного фонду в долині р.Дніпро

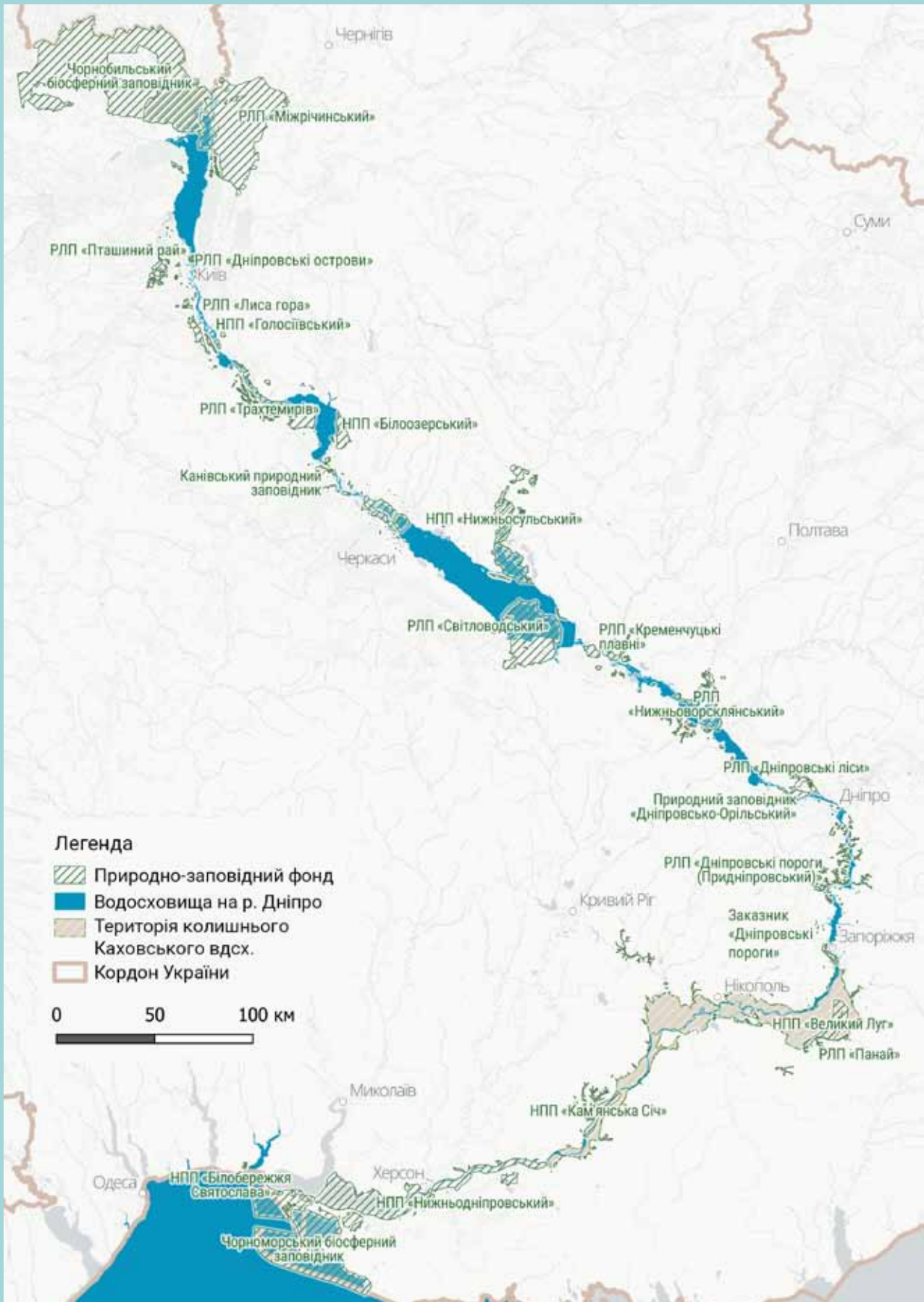
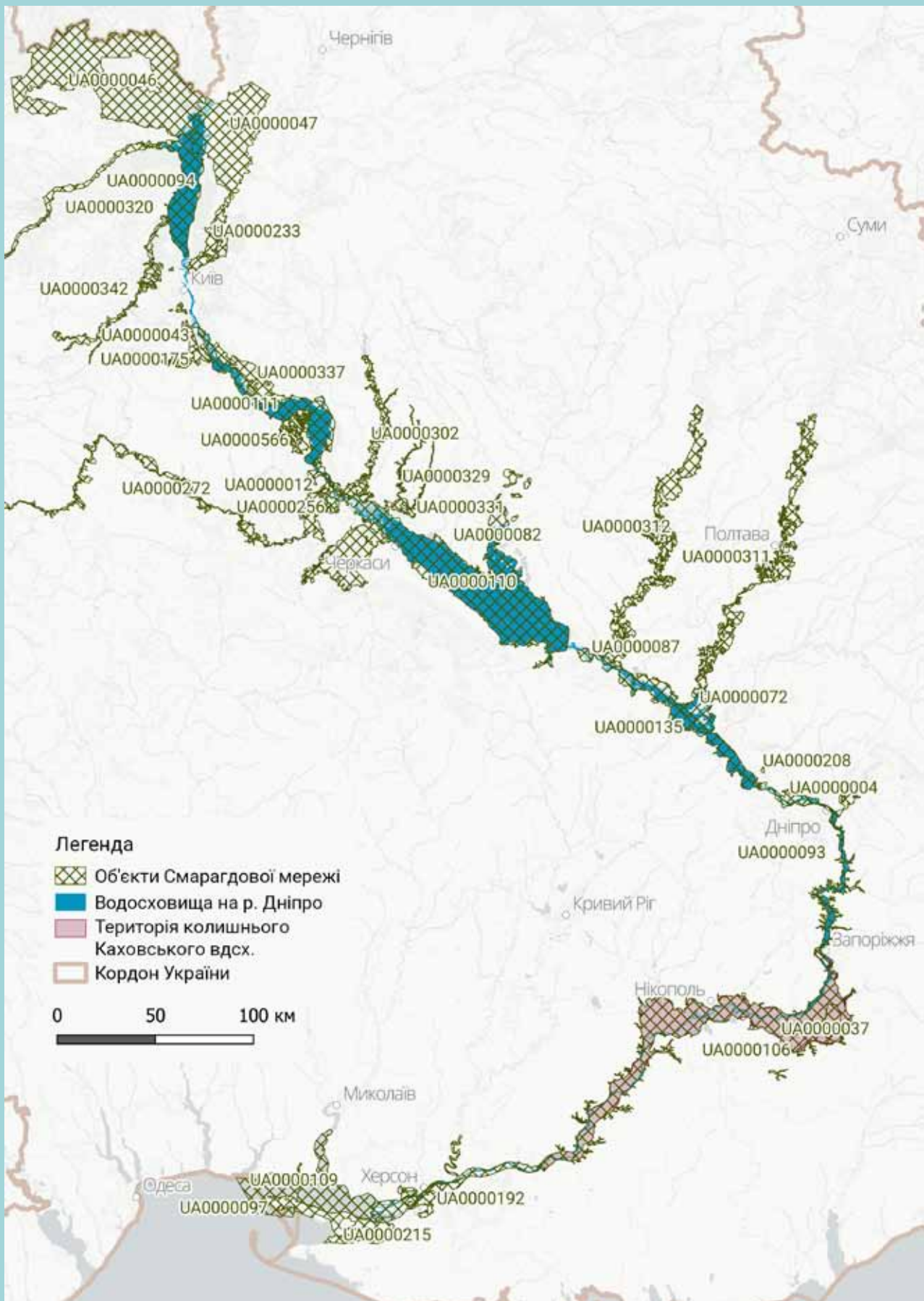
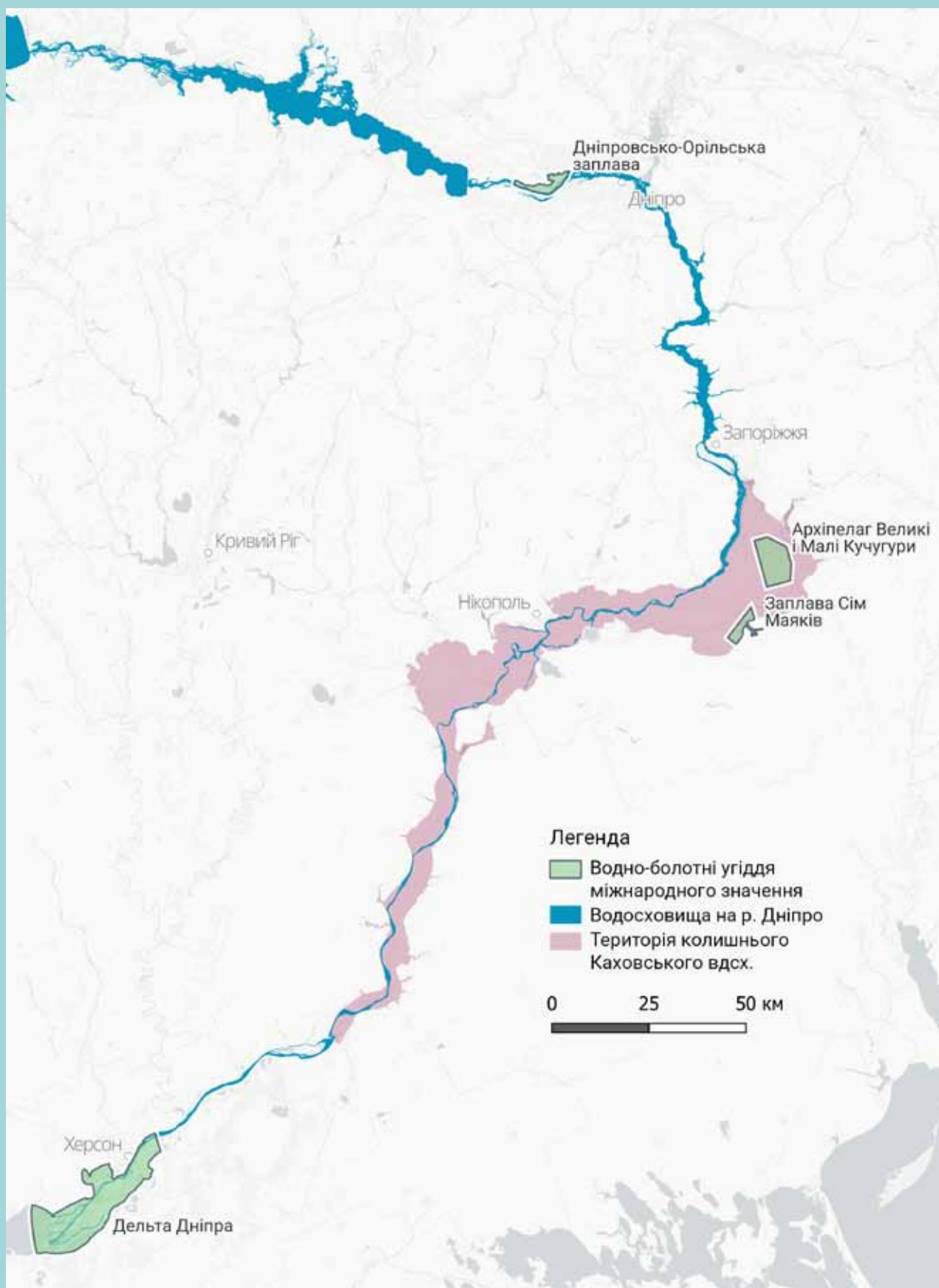

Схема розміщення територій Смарагдової мережі в долині р.Дніпро

**Схема розміщення в долині р. Дніпро
водно-болотних угідь міжнародного значення,
що охороняються Рамсарською конвенцією**

Історична трансформація Дніпра та створення каскаду водосховищ

Попри природну цінність річки, більша частина її течії в межах України була радикально трансформована в середині ХХ століття. У період з 1927 до 1970-х років на Дніпрі було побудовано каскад із шести великих гідроелектростанцій і водосховищ. У результаті цього близько 82 % довжини річки в межах України було зарегульовано гідротехнічними спорудами

Створення водосховищ призвело до затоплення величезних площ заплавних екосистем. Найбільш масштабною втратою стало затоплення Великого Лугу – одного з найбільших заплавних лісових комплексів степової зони Європи. До затоплення ця територія являла собою мозаїку плавнів, заплавних лісів, луків і водно-болотних угідь, що мали велике значення для біорізноманіття та сезонних міграцій птахів.

Будівництво каскаду водосховищ призвело до фундаментальних змін гідрологічного режиму річки. Природні паводкові цикли були замінені штучним регулюванням стоку. Це вплинуло

не лише на ділянки, безпосередньо затоплені водосховищами, але й на нижню течію річки. Зокрема, режим попусків води з гідроелектростанцій сформував штучні коливання рівня води, що змінили природні процеси у екосистемах дельти.

Водночас навіть у трансформованому стані річкова система Дніпра зберігає важливе значення для біорізноманіття. У верхів'ях водосховищ та дельтах приток сформувалися архіпелаги островів і фрагменти природної заплави, які мають високу природоохоронну цінність. Як сказано вище, практично вся площа таких ділянок включена до природоохоронних територій національного рівня і 100% площі – до Смарагдової мережі Європи.

Відкрита водна поверхня водосховищ також певною мірою набула нового екологічного значення. Вона стала частиною одного з найбільших у Європі міграційних коридорів для птахів. Після створення каскаду характер міграцій частково змінився: водоплавні птахи

Археологічні знахідки часів українського козацтва після спуску Каховського водосховища ([джерело](#)).

збільшили тривалість зупинок на водоймах, а деякі види почали використовувати їх і для зимівлі. Натомість види, пов'язані з прибережними мілководдями, зокрема кулики, значною мірою втратили придатні місця для зупинок під час міграцій.

Водночас створення каскаду практично знищило роль Дніпра як нерестової річки для прохідних видів риб Чорноморського басейну, зокрема осетрових. Бар'єрний ефект гребель перервав історичні міграційні шляхи цих видів.

Крім того, затоплення долини Дніпра водосховищами призвело до втрати вкрай [важливої історико-культурної цінності](#) та історичних ландшафтів національного значення. Створення Каховського водосховища призвело до однієї з найбільш масштабних втрат історико-культурної спадщини в Україні, що має довготривалі наслідки для національної ідентичності та історичної пам'яті. Територія Великого Лугу була не просто природним комплексом, а ключовим осередком формування української державності та самоідентифікації, безпосередньо пов'язаним із існуванням Запорізької Січі. Саме тут упродовж XVI–XVIII століть функціонували січі як військово-політичні центри, що базувалися на демократичних принципах і стали символом боротьби за свободу, який зберігає значення для українського суспільства донині. Саме ця сторінка історії України

вважається точкою відліку її державності і тому є вкрай важливою для самоідентифікації українців.

Спуск водосховища [відкрив](#) величезний пласт археологічних пам'яток і навіть спричинив тимчасовий бум [чорної археології](#).

Затоплення цієї території у минулому означало фізичне знищення унікального історичного ландшафту, в якому природні умови були невід'ємною частиною функціонування козацької спільноти. Великий Луг виступав не лише місцем розташування Січей, а й середовищем, що забезпечувало їхню життєдатність — природним укриттям, ресурсною базою та простором соціальної організації. Таким чином, було втрачено не окремі пам'ятки, а цілісний культурний ландшафт, який не підлягає відтворенню.

Окремо слід підкреслити масштаб втрат матеріальної спадщини. У 1957 році під водами водосховища зникли села, населені нащадками запорозьких козаків, які були носіями історичної пам'яті про становлення української державності. Переселення цих громад супроводжувалося руйнуванням традиційного способу життя та культурної тяглості. Водночас саме будівництво здійснювалося поспіхом і без належних археологічних досліджень, що означає втрату значної частини археологічного шару без його документування чи вивчення. Фактично було знищено невідновлюваний пласт історичних даних про заселення, господарство і військову організацію регіону.

Більше того, багато істориків наводять переконливі докази, що, що створення Каховського водосховища могло виконувати ідеологічну функцію — [знищення просторового символу українського спротиву та подальшу асиміляцію нащадків козацтва](#). У цьому контексті втрати мають не лише культурний, але й політичний вимір: ліквідація матеріального підґрунтя історичної пам'яті суттєво послаблює зв'язок суспільства з власним минулим.

Масштаб і незворотність цих втрат дозволяють розглядати їх як один із найвагоміших аргументів проти подальшого відтворення подібних гідротехнічних проєктів.

Каховська ГЕС під охороною російських окупаційних військ. 2022 р.

Екологічні наслідки руйнування Каховської ГЕС і перспективи відновлення екосистем Нижнього Дніпра

Руйнування греблі Каховської гідроелектростанції в червні 2023 року стало однією з найбільших техногенних катастроф у Європі за останні десятиліття. Унаслідок підриву дамби було знищено Каховське водосховище – один із елементів Дніпровського гідроенергетичного каскаду. Подія призвела до масштабного затоплення в нижній течії Дніпра, а також до стрімкого спуску води з величезної території водосховища. Це спричинило радикальну перебудову природних процесів у всьому регіоні Нижнього Дніпра.

Безпосередні екологічні наслідки катастрофи [проявилися у кількох взаємопов'язаних процесах](#). Першим етапом стала катастрофічна повінь у пониззі річки, що призвела до затоплення населених пунктів, природних територій та сільськогосподарських угідь. Це фізично знищило більшість наземною фауни та частину рослинності а також призвело до потрапляння у воду великої кількості забрудників із затоплених територій (в т.ч. промисловість, сміттєзвалища, автозаправки тощо). Водночас у короткий період часу з водосховища було змито величезну кількість донних відкладів, техногенних забруднювачів та органічної речовини, які накопичувалися там десятиліттями. Це призвело до масштабного забруднення вод Дніпровсько-Бузького лиману і північно-західної частини Чорного моря. Дослідження показують, що після руйнування дамби змінилися гідрологічні та гідрохімічні параметри водних мас у нижній частині річки та в зоні їхнього поширення у морі.

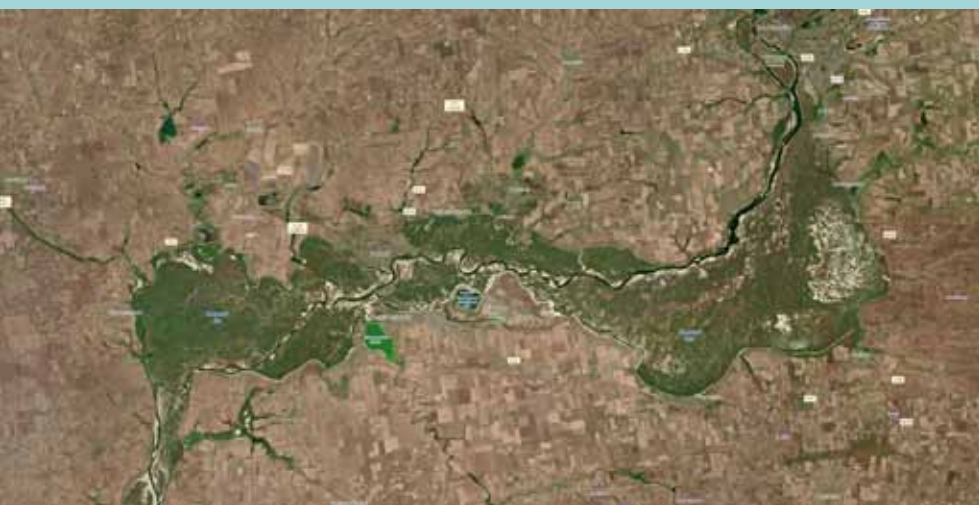
Разом із тим, руйнування водосховища призвело і до принципово іншого процесу – відновлення природних екосистем на величезній території, яка протягом десятиліть була затоплена штучною водоймою. Після зникнення водосховища оголилося понад дві тисячі квадратних кілометрів колишнього дна. Значна частина цієї території історично належала до природного заплавного комплексу Великого Лугу – унікальної системи плавнів, островів, заплавних лісів і луків, яка була затоплена під час створення Каховського водосховища у 1950-х роках.

Перші дослідження показали, що на оголених територіях уже в перші місяці почали формуватися нові рослинні угруповання, що свідчить про запуск процесів природної сукцесії. Науковці розпочали моніторинг цих процесів у різних частинах колишнього водосховища, зокрема на ділянках поблизу Запоріжжя, острова Хортиця та в затоках нижче греблі. Результати спостережень свідчать про швидке формування первинної рослинності та [поступове відновлення природних біотопів на місці колишньої акваторії](#). Вже протягом першого року спостережень було зафіксовано швидке відновлення рослинності та формування мозаїки лісових і водно-болотних біотопів, яке продовжилось протягом 2024-2025 років. Останні дослідження осені 2025 року показали що значна частина території вкрита молодими деревами висотою до 7 метрів. Можна констатувати що вже на цей час молодий ліс Великого Лугу є найбільшим природним лісом

в Степовій зоні України. Також важливо відмітити, що природні умови та особливості екосистеми заплавного вербово-тополевого лісу роблять його найбільш кліматично стійким типом лісів в Україні.

Цей процес є надзвичайно важливим у контексті відновлення природних екосистем Нижнього Дніпра. До створення Каховського водосховища долина річки в цьому регіоні являла собою одну з найбільших заплавних систем Європи. Великий Луг виконував ключову роль у підтриманні біорізноманіття, забезпечував нерестові території для риб, був важливим місцем гніздування і міграцій птахів та формувал складну систему водно-болотних угідь. Затоплення цієї території у 1950-х роках призвело до втрати значної частини природних біотопів і до радикальної зміни гідрологічного режиму Нижнього Дніпра.

Руйнування греблі ГЕС у 2023 році фактично відкрило можливість для часткового відновлення цих природних процесів. Вже перше водопілля навесні 2024 показало, що природні процеси періодичного затоплення заплави цілком можуть підтримуватись навіть в умовах роботи збереженої частини каскаду водосховищ. Зокрема у березні-квітні 2024 року було затоплено до 60% території колишнього Каховського водосховища. Причиною цьому є те, що тільки Каховське водосховище використовувалось для потреб утримання весняного водопілля та накопичення води, в той час як інші водосховища не мають такого ресурсу і переважно пропускають воду транзитно. Відповідно для долини р. Дніпро нижче греблі ДніпроГЕС, проходження водопілля відбувається після руйнування Каховської ГЕС практично таким чином, яким відбувалось би взагалі без водосховищ.

Джерело: site of Copernicus (European Union's Space programme), знімки супутником Sentinel-2 L2A. Дата першого – 6 травня 2023, дата другого – 4 вересня 2025

Замість великої штучної водойми поступово формується новий річково-заплавний ландшафт, у якому річка відновлює природну мережу проток, островів і мілководних ділянок. Такі екосистеми характеризуються значно вищим рівнем біорізноманіття і екологічної стійкості порівняно з водосховищами. Одночасно змінюються і гідрокліматичні умови регіону. Після зникнення великої штучної водойми змінюється температурний режим води та прилеглих територій: навесні вода в Нижньому Дніпрі прогрівається швидше, а восени стає холоднішою, що ближче до природного стану річкової екосистеми. Формування заплавної рослинності, зокрема вербових лісів, здатне у майбутньому сприяти охолодженню та зволоженню повітря у літній період, що є важливим фактором кліматичної стабілізації для степового регіону

Сьогодні в Україні активно обговорюються різні сценарії майбутнього території колишнього Каховського водосховища, включаючи відновлення

Каховської гідроелектростанції або створення нових гідротехнічних споруд. Реалізація таких проєктів означала б повторне затоплення значних територій, де вже розпочалися процеси природного відновлення заплавної екосистеми Нижнього Дніпра.

Для міжнародних фінансових інституцій, які можуть брати участь у фінансуванні відбудови енергетичної інфраструктури України, ці процеси створюють принципово нову ситуацію. Можливе відновлення греблі Каховської ГЕС матиме довгострокові наслідки не лише для енергетики, але й для екологічного майбутнього всього басейну Нижнього Дніпра. Повторне створення великого водосховища означало б знищення природних екосистем, що вже почали відновлюватися на площі понад 2000 квадратних кілометрів, та втрату унікальної можливості повернення природного заплавної ландшафту, який існував тут до середини ХХ століття.

Водночас сучасні підходи до управління річковими системами у Європі дедалі більше орієнтовані на відновлення природних річкових процесів, зменшення зарегулювання стоку та підвищення екологічної стійкості річкових долин. У багатьох країнах реалізуються програми демонтажу або модифікації гребель, спрямовані на відновлення природних заплав і міграційних шляхів риб. У цьому контексті події на Нижньому Дніпрі [створили унікальну можливість для перегляду підходів до управління цією річковою системою](#).

Таким чином, руйнування греблі Каховської ГЕС, попри масштабні гуманітарні та економічні наслідки, водночас відкрило історичний шанс для відновлення природних екосистем Великого Луга та формування одного з найбільших річково-заплавної природних комплексів у степовій зоні Європи. У зв'язку з цим будь-які рішення щодо фінансування нових гідротех-

Ботанік академік Яків Дідух у новому вербовому лісі на дні Каховського водосховища, 2024 р.

нічних споруд або відновлення водосховища повинні прийматися лише після комплексної оцінки їхніх екологічних, соціальних і економічних наслідків. Така оцінка має враховувати не лише енергетичні потреби, але й потенціал природного відновлення екосистем Нижнього Дніпра, який уже почав реалізовуватися після зникнення Каховського водосховища.

Підтримка подальшого відновлення та розвитку гідроенергетики та водопостачання

За час повномасштабної війни російські війська провели велику кількість обстрілів енергетичних об'єктів Дніпровського каскаду. Були застосовані керовані авіаційні ракети, балістичні ракети та БПЛА. В результаті цього греблі ГЕС, підстанції та інші об'єкти енергетичної інфраструктури [зазнали різного масштабу пошкоджень](#).

- ~ [повністю зруйнована Каховська ГЕС](#) (листопад 2022, червень 2023) станцію і дамбу було знищено вибухом. Це був найсерйозніший одиничний інцидент, який спричинив катастрофічне затоплення вниз за течією, втрату приблизно 343 МВт генеруючої потужності та значні екологічні збитки.
- ~ [пошкоджена Дніпровська ГЕС](#) (березень 2024, травень 2024). 22 березня 2024 року численні ракетні удари (у деяких повідомленнях зазначається вісім прямих влучань) завдали серйозних пошкоджень електричному обладнанню, гідроагрегатам і будівлям. Постраждали обидві станції (ГЕС-1 і ГЕС-2); станцію було зупинено. Виникла пожежа. 8 травня 2024 року (та пов'язані атаки весни 2024 року): додаткові удари призвели до того, що станція більше не працює; «Укргідроенерго» повідомило, що дві ГЕС (включно з цією) були виведені з експлуатації через критичні пошкодження внаслідок атак початку травня.
- ~ [пошкоджена Канівська ГЕС](#) (2024). У березні 2024 року станція була пошкоджена ракетами ударами. Місця влучань були оглянуті 18 липня 2024 року німецькою дипломатичною делегацією (на чолі з послом Мартіном Єгером) разом із «Укргідроенерго». Компанія обговорювала нагальні потреби відновлення; станція є частиною загальної картини ударів по всіх об'єктах «Укргідроенерго».
- ~ [пошкоджена Кременчуцька ГЕС](#) (2024-2025). 8 листопада 2025 року: уражена 2 ракетами і 15 дронами (типу «Герань-2»/Shahed). Підтверджено значні пошкодження; наглядова рада «Укргідроенерго» провела виїзну інспекцію 11 листопада 2025 року для оцінки масштабів руйнувань і потреб відновлення. Це відповідає тенденції посилення атак у 2025 році на залишкові гідропотужності.
- ~ [пошкоджена Київська ГЕС](#) (2024). 26 серпня 2024 року: стала ціллю масованої ракетно-дроновної атаки. Прямі влучання спричинили пошкодження станції (потрібно було розбирати завали). Загрози прориву дамби або затоплення нижніх територій не було. «Укргідроенерго» підтвердило удари, але зазначило, що дамба залишилась безпечною.
- ~ [пошкоджена Середньодніпровська ГЕС](#) (2024-2025), [23 жовтня 2025 року](#): комбінована атака, понад 20 вибухів, підтверджені пошкодження.
- ~ [пошкоджена Дністровська ГЕС](#) и Дністровська ГАЕС (жовтень 2022, березень 2024,

Схема розміщення водосховищ і ГЕС Дніпровського каскаду

березень 2026), на р.Дністер. 31 жовтня 2022 року: ракетний удар спричинив пошкодження і пожежу на об'єкті (одна з перших зафіксованих атак на гідроенергетику). 7 березня 2026 року: перша масована цілеспрямована атака (4 крилаті ракети «Калібр» + 11 дронів типу Shahed). Некритичні структурні пошкодження станції/ГАЕС, але витік трансформаторного масла в річку Дністер спричинив транскордонне забруднення (нафтова плівка досягла Молдови, викликавши екологічні тривоги та перебої з водопостачанням). Комплекс експлуатує «Укргідроенерго»; витік підтверджений українською та молдовською сторонами.

Дно Оскільського водосховища (багатоцільового, зокрема з малою ГЕС), зруйнованого під час боїв за Харків у 2022 році.
Фото: Марія Солодовник, АТ «Суспільне Україна».

На початок 2026 року загальна кількість ракетних і дронів ударів перевищила 260; за чотири роки війни по об'єктах компанії завдано понад [260 ракетних і дронів ударів](#); до кінця 2025 року [Міністерство енергетики підтвердило](#), що всі основні теплові та гідроелектростанції були уражені. У березні 2026 року [щорічний звіт про глобальні потужності відновлюваної енергетики Міжнародного агентства з відновлюваної енергетики \(IRENA\)](#) показав, що якщо у 2021 році Україна мала 6662 МВт встановленої гідроенергетичної потужності, то станом на 2025 рік вона зазнала скорочення більш ніж на 55% і зберегла лише 2950 МВт.

Українська держава позиціонує гідроенергетичний каскад Дніпра як один з ключових пріоритетів розвитку та відновлення для енергетичної безпеки та відновлення енергосистеми після повномасштабної війни. У 2024–2025 роках Уряд та державна компанія Укргідроенерго обговорювали з міжнародними партнерами підтримку відновлення Дніпровської ГЕС, яка зазнала серйозних пошкоджень під час ракетних обстрілів, і [наголошували на необхідності допомоги у відбудові](#).

Постановою Кабінету Міністрів України [від 23 серпня 2022 р. № 753-р](#) «Про затвердження стратегічного плану розвитку приватного акціонерного товариства "Укргідроенерго" на 2023-2027 роки» (зі змінами [від 3 січня 2024 р. № 13-р](#)), був затверджений Стратегічний план розвитку приватного акціонерного товариства «Укргідроенерго» на 2023-2027 роки. В умовах військового часу цей документ втаємничено, але з [опосередкованих](#) джерел, зрозуміло, що він позиціонує досягнення 5 цілей:

- ~ Реконструкція Дніпровського каскаду ГЕС
- ~ Завершення будівництва Дністровської ГАЕС
- ~ Будівництво Канівської ГАЕС
- ~ Будівництво Каховської ГЕС-2
- ~ Реалізація проекту «Україна – Підвищення стійкості енергосистеми для інтеграції з європейською енергосистемою (Встановлення гібридних систем виробництва електроенергії в ПАТ "Укргідроенерго")»

Щонайменше три з п'яти «цілей» цього плану критикуються громадськістю як несумісні з сучасними екологічними поглядами. Крім того, «Стратегічний план» [називає](#) розвиток великої гідроенергетики «підвищенням стійкості» енергетичної системи хоча саме ця її галузь показала себе як найбільш вразлива в умовах війни.

Застарілі гідроенергетичні проекти з високими соціально-екологічними ризиками

Проте виникає парадоксальна ситуація, в якій гідроенергетика зі створенням водосховищ, яка суперечить цілям екологічної політики, та наслідки розвитку якої в минулому активно ліквідують в західних державах, позиціонується як головний напрямок пошуку фінансування для відбудови енергетики в Україні. Велике гідробудівництво пропагується не лише на Дніпрі а й на інших великих річках. Принагідно варто згадати і про абсолютно не прийнятні в сучасному світі проекти добудови Ташлицької ГАЕС в національному парку «Бузький Гард» та плани побудови зовсім нової Канівської ГАЕС.

Обидва проекти походять ще з 1970-х років і ще тоді не буди з багатьох причин реалізовані. Ці проекти не відповідають сучасним екологічним стандартам та законодавства в цілому, проте можливість реанімації цих застарілих ідей виглядає енергетичній галузі дуже привабливою можливістю отримати кошти. За останні роки зокрема значно активізувались спроби отримати позитивний висновок ОВД на чергове підняття рівню води в водосховищі Ташлицької ГАЕС та подальшого затоплення території НПП Бузький Гард водами Олександрівського водосховища.

Кейс «Ташлицька ГАЕС»

Історія проблеми підняття рівня Олександрівського водосховища (нижнього резервуару Ташлицької ГАЕС) тягнеться вже кілька десятиліть і пов'язана із планами завершити добудову Ташлицької гідроакumuлюючої електростанції (ГАЕС) з підвищенням нормального підпірного рівня водосховища з ≈ 16 м до проєктованих значень (до $\approx 20,7$ м), що мало б збільшити об'єм активної води для роботи станції у режимі акумуляції енергії. Історично проєкт ГАЕС розроблявся ще з початку 1980-х, проте підвищення рівня водосховища не було передбачене у початковій документації й надалі викликало численні суперечки через потенційне затоплення цінних природних та культурних ландшафтів у долині річки Південний Буг, включно з частинами Національного природного парку «Бузький Гард» та об'єктами історичної спадщини. Саме ці ризики стали предметом багаторічних оцінок й екологічних експертиз, неодноразових відмов у погодженні ОВД і активної громадської та експертної критики через недостатнє обґрунтування необхідності підняття рівня, [ігнорування альтернатив та можливих негативних наслідків для біорізноманіття, оселищ і об'єктів культурної спадщини](#).

У питанні оцінки впливу на довкілля (ОВД) щодо добудови Ташлицької ГАЕС та можливого підвищення рівня Олександрівського водосховища існують суттєві і документально зафіксовані проблеми, що загрожують цінним природним комплексам Національного природного парку «Бузький Гард». За час повномасштабної війни нові звіти з ОВД подавались трічі і кожен зі звітів мав численні порушення: містив застарілі або неповні дані про види рослин і тварин, занесених до Червоної та Зелених книг України, ігнорував кумулятивний вплив проєкту на навколишнє середовище та не забезпечував адекватного аналізу альтернативних варіантів розвитку. Через такі системні помилки Міндовкілля у 2025 році вчергове [відмовило](#) у видачі позитивного висновку з ОВД, але ризики залишаються, оскільки розробник може подати новий звіт без вирішення суттєвих зауважень.

Враховуючи, що територія, яку планують затопити представники енергетичної сфери, є місцем зростання суперендемичних рослин, включених до Резолюції 6 Бернської конвенції, і територія є вирішальною для їх збереження ділянкою Смарагдової мережі Європи, за заявою Української природоохоронної групи в 2020 році [відкрита справа проти України](#) в Постійному комітеті Бернської конвенції.

Кейс «Канівська ГАЕС»

Проект «Канівська гідроакумуюча електростанція» (Канівська ГАЕС) був закладений ще у 1980-х роках як складова каскаду Дніпровських ГЕС і ГАЕС для балансування енергосистеми. Будівельні роботи розпочалися наприкінці радянського періоду, однак через економічну кризу 1990-х проект фактично заморозили на початкових етапах. У 2000-х і 2010-х роках уряд періодично повертався до ідеї добудови станції як елементу енергетичної безпеки та інтеграції до ENTSO-E. Водночас проект викликав стійку критику з боку науковців і природоохоронних організацій через ризики впливу на схили Канівських гір, ландшафти Середнього Дніпра, території природно-заповідного фонду та об'єкти культурної спадщини в околицях міста Канева. Питання стабільності схилів, підтоплення, а також потенційного впливу на екосистеми Дніпра стали предметом багаторічних дискусій, екологічних експертиз і громадських кампаній.

Останні роки тема Канівської ГАЕС знову актуалізується у контексті післявоєнного відновлення та декарбонізації енергетики. Державні енергетичні компанії декларують наміри повернутися до добудови об'єкта як до стратегічного інструменту балансування відновлюваної генерації. Водночас природоохоронні організації звертають увагу на необхідність повної та коректної оцінки впливу на довкілля, аналізу альтернатив (у тому числі розподілених систем накопичення енергії), а також врахування геологічних ризиків і впливу на території Смарагдової мережі та ПЗФ у регіоні. Експерти наголошують, що будь-які рішення щодо відновлення будівництва мають прийматись із дотриманням вимог законодавства про ОВД, міжнародних зобов'язань України та з урахуванням довгострокових екологічних наслідків для долини Дніпра.

Незважаючи на проблеми, які потягне за собою будівництво нового водосховища, [ПрАТ «Укргідроенерго» анонсує](#) на місці Каховської ГЕС гідроелектростанцію ще більшої потужності (або добудову додаткового комплексу гідроагрегатів «Каховська ГЕС-2») для того щоб використовувати її для роботи в піковому режимі. Вона [вироблятиме 550-600 МВт](#) електроенергії замість зруйнованих у 2023 році 335 МВт. В [окремих випадках](#) згадувалися, що нова ГЕС буде більшою за потужністю у 4 рази.

Станом на початок 2026 року, Каховська ГЕС-2 досі [фігурує](#) в переліку проектів (фактично серед трьох проектів) на сайті «Укргідроенерго».

Також активізувались процеси Оцінки впливу на довкілля (ОВД) щодо [створення нових водосховищ на річці Дністер](#). В усіх названих випадках йдеться про нове гідробудівництво (не про пошкоджені війною об'єкти) і про території, значно віддалені від зони бойових дій. Тож не виключено що енергетична галузь спробує найближчим часом активізувати проекти не лише в межах Дніпровського каскаду.

Розвиток великої гідроенергетики закладений у низку стратегічних документів. Найчастіше нові ініціативи фігурують через **призму зруйнованої Каховської ГЕС**.

Це пов'язано не зі значенням відновлення та розширення Каховської ГЕС для енергетики країни – воно є доволі скромним і не становить навіть 1% від потужності енергосистеми України. З точки зору енергетиків також важливо, що Запорізька АЕС була побудована з розрахунком на використання Каховського водосховища як джерела води для системи охолодження. Однак сьогодні цілком очевидно, що для ЗАЕС, у разі її перезапуску, існує багато інших варіантів поповнення запасів води в ставку-охолоджувачі – від забору води безпосередньо з Дніпра до підживлення з алювіальних підземних вод його заплави. Набагато важливішим для Уряду України та численних зацікавлених відомств і компаній є відновлення водопостачання понад 500 тисяч гектарів зрошуваних масивів, де ще з радянських часів вирощували зернові та соняшник. Відтворення архаїчного зрошуваного земле-

Що таке Каховська ГЕС-2

Проект «Каховська ГЕС-2» мав на меті створити додаткові енергетичні потужності на базі існуючої греблі Каховської ГЕС. В 1969-1974 роках подібним чином була [в греблю Дніпровської ГЕС була вбудована Дніпровська ГЕС-2](#).

Установлена потужність Каховської ГЕС-2 мала скласти 250 МВт ([Каховська ГЕС-1 мала потужність 335 МВт](#)). Заява про намір нового будівництва була [оприлюднена ще у листопаді 2014 року](#), а у 2017 році Кабінет Міністрів України [схвалив](#) техніко-економічне обґрунтування проекту.

Важливою особливістю цього проєкту є те, що збільшення потужності станції на 40% практично не передбачало зростання виробітку електроенергії, а забезпечувало б лише створення додаткової пікової потужності.

Проект вимагав збільшення пропускної спроможності греблі у м. Нова Каховка, а це призвело б до більших скидів води в нижню течію Дніпра. Зокрема [раптові зміни рівня води біля греблі Каховського гідровузла складали б 1,94 м, біля м. Херсон – 0,42 м](#). В умовах такого гідрологічного режиму [третина території Національного природного парку «Нижньодніпровський» постійно перебувала би під водою](#), а на решті його території [були б відчутні щоденні коливання води](#). В той час як вся ділянка, що потрапляла б під періодичне затоплення належить до Смарагдової мережі. Через це [проект був розкритикований](#) громадськістю та науковцями.

Схема розміщення проєктованої «Каховської ГЕС-2».

Схема затоплення території НПП «Нижньодніпровський» в разі запуску Каховської ГЕС-2.

Водночас, у 2017 році набрав чинності Закон України згідно з яким розробникам проєкту довелось провести оцінку впливу на довкілля (Закон України «Про оцінку впливу на довкілля»). Попри очевидну загрозу яку створюватиме Каховська ГЕС-2 для екосистем Нижнього Дніпра, в наукових висновках зазначається, що щоденне коливання рівня води [не завдасть шкоди навіть наземним тваринам](#). У 2021 році Міндовкілля надало позитивний цього проєкту, відкинувши зауваження громадськості. Втім, будівництво Каховської ГЕС-2 не встигли розпочати через повномасштабне вторгнення російських військ у 2022 році.

робства на цих площах розглядається чиновниками як найшвидший шлях до зміцнення експорту зерна та інших первинних продуктів сільського господарства, що є головним джерелом зовнішньоекономічних доходів країни. При цьому зазвичай не береться до уваги, що вступ до Європейського Союзу сформує зовсім іншу систему стимулів для розвитку більш ефективного сільського господарства. Ймовірно, найважливішими для Уряду наразі є короткострокові геополітичні міркування, що виникають у контексті жорсткого зовнішньополітичного тиску з метою якнайшвидшого укладення угоди з Росією – навіть ціною фундаментальних поступок. Саме в цьому контексті Каховська ГЕС згадується разом із ЗАЕС у різних версіях «проєкту мирного договору» наприкінці 2025 року. Оскільки фактична лінія бойових дій проходить територією колишнього водосховища та берегами Дніпра вище і нижче нього, то угода, заснована на статус-кво, зробить умови подальшого де-факто спільного використання Дніпра одним із ключових питань. У цьому контексті відновлення Каховського водосховища може розглядатися чиновниками як довгостроковий компроміс, що сприятиме тривалому миру, адже воно забезпечить подачу води до Криму та інших окупованих районів сходу України, тим самим, у теорії, зменшуючи підстави для подальшої агресії РФ.

Юридично навіть зруйнована Каховська ГЕС залишається власністю державної компанії «Укргідроенерго», тому будь-які спроби відновлення колишньої греблі для відтворення водо-

сховища можуть здійснюватися лише в руслі підтримки діяльності цієї компанії.

Фактично, руйнування Каховської ГЕС та пошкодження конструкції низки інших ГЕС (що призвело до припинення або обмеження ними енергогенерації) було використане як каталізатор активності з пошуку фінансування для розвитку великої гідроенергетики.

Фактично цей, найбільш неприйнятний з екологічної точки зору вид енергогенерації, в таких умовах позиціонується як першочерговий і найбільш пріоритетний для відновлення. Номінально він дійсно відповідає низці критеріїв: саме великі ГЕС є пошкодженими в ході війни, вони використовуються як маневрові потужності, можуть бути відновлені в разі фінансування і всі (крім Каховської ГЕС) вже зараз доступні для робіт з відновлення.

Припускаємо, що ключовим критерієм у виборі держави саме великої гідроенергетики як пріоритетного напрямку, є те що вона знаходиться в підпорядкуванні самої держави, на відміну наприклад, від ВЕС, ТЕЦ та СЕС, що є приватними підприємствами. Тож отримати кошти на відновлення енергетики держава може лише отримавши їх на відновлення ГЕС або теплоелектростанцій. Звісно, паралельно розвивається потужна активність України та її партнерів щодо добудови додаткових реакторів на майданчиках існуючих [Рівненської](#) та [Хмельницької АЕС](#), проте це є темою окремого дослідження, оскільки має інші причини, важелі впливу та механізми фінансування.

Рішення Української держави

Після руйнування греблі Каховської ГЕС Уряд і Верховна Рада України ухвалювали різноманітні рішення для пом'якшення наслідків, будівництва споруд, альтернативних зруйнованим, а також відновлення Каховського водосховища в майбутньому. У цьому розділі ми аналізуємо ці документи і передусім, з особливою увагою наводимо інформацію про ті, що були прийняті у 2025 році та тих, які були діючими станом на кінець 2025 року.

Рішення про фінансування заходів з подолання наслідків теракту

Аналіз урядових активностей 2025 року доцільно проводити винятково через призму рішень, прийнятих в період 2023-2024 років, оскільки саме рішення цього часу, які досі залишаються чинними, визначають діяльність української держави в сфері відновлення та розбудови Дніпровського каскаду ГЕС.

Вже в день теракту постановою Кабінет Міністрів України затвердив реалізацію «експериментального проекту» з будівництва низки магістральних водогонів ([Постанова від 06 червня 2023 року № 566](#)). Першочергово проект мав на меті протягом 2023 року відновити водопостачання у населених пунктах, які брали воду з Каховського водосховища. Обсяг його фінансування (8,2 млрд грн) був визначений окремою постановою **№ 902 від 22 серпня 2023 року**. Наприкінці грудня 2023 року строк реалізації «експериментального проекту» вперше продовжили до кінця 2024 року ([Постанова КМУ № 1411](#)), а згодом і збільшили його фінансування на додаткових 8,4 млрд грн ([Постановами КМУ № 327 від 22 березня 2024 року та № 1060 від 10 вересня 2024 року](#)). Врешті, **22 листопада 2024 (Постановою КМУ № 1333)** строки завершення будівництва відтермінували вдруге, на цей раз до 06 червня 2025 року. До проекту також включили будівництво трубопроводу для скиду шахтних вод з накопичувача у балці Свистунова у Дніпропетровській області та [виділили на це додаткові 250 млн гривень](#). Ці проекти дійсно були своєчасним креативним рішенням, що допомогло розпочати відновлення економіки та життя людей без водопостачання з Каховської ГЕС. Тож ці проекти, по суті, відповідають сценарію «Майбутнє без Каховського водосховища» і передбачають фінансування екологічно сприятливої моделі розвитку регіону, не залежної від великої гідроенергетики.

У 2025 році фінансування цих проектів продовжилось. [Постанова КМУ від 3.09.2025 №1073](#) «Про реалізацію експериментального проекту щодо нового будівництва, реконструкції, капітального ремонту, технічного переоснащення споруд, систем та мереж водопостачання населених пунктів» додає до розпорядження Кабінету Міністрів Укра-

їни від 17 вересня 2024 р. [№ 884](#) «Про затвердження Державної цільової програми комплексного водозабезпечення територій, які зазнали впливу воєнних дій, на період до 2030 року» комплекс нових гідротехнічних споруд (водозабори з р. Південний Буг та водогони у Миколаївській області).

Після кількох змін ([Постанова №922](#), [Постанова №453](#), [Постанова №412](#), [Постанова №135](#)), остаточне формулювання статей витрат було визначене відповідно до [Постанови КМУ від 10 грудня 2025 р. № 1619](#) «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо будівництва систем та мереж водопостачання населених пунктів». Кошти, виділені для об'єктів нового будівництва «Нове будівництво магістрального водогону р. Інгулець - Південне водосховище для забезпечення водою м. Кривий Ріг у зв'язку з необхідністю ліквідації негативних наслідків, пов'язаних із знищенням Каховської гідроелектростанції, Дніпропетровська область», «Нове будівництво магістрального водогону Марганець - Нікополь - Покров у зв'язку з необхідністю ліквідації негативних наслідків, пов'язаних із знищенням Каховської гідроелектростанції, Дніпропетровська область» та «Нове будівництво трубопроводу для скиду шахтних вод з балки Свистунова у зв'язку з необхідністю ліквідації негативних наслідків, пов'язаних із знищенням Каховської гідроелектростанції, Дніпропетровська область», що використовуються відповідно до [Порядку використання коштів фонду ліквідації наслідків збройної агресії \(Постанова КМУ від 10.02.2023 №118\)](#), з урахуванням [Порядку реалізації експериментального проекту щодо нового будівництва, реконструкції, капітального ремонту, технічного переоснащення споруд, систем та мереж водопостачання населених пунктів \(Постанова КМУ від 3.09.2025 №1073\)](#), визначені¹ в наступному обсязі:

¹ Кошти також додатково перерозподілялись для цих задач Постановою КМУ від 5 листопада 2025 р. № 1431 «Про перерозподіл деяких видатків державного бюджету, передбачених Державному агентству відновлення та розвитку інфраструктури на 2025 рік».

Найменування об'єкта та його місцезнаходження	Обсяг фінансування за рахунок державного бюджету, тис. гривень	Разом, тис. гривень
Дніпропетровська область		
Нове будівництво магістрального водогону р. Інгулець - Південне водосховище для забезпечення водою м. Кривий Ріг у зв'язку з необхідністю ліквідації негативних наслідків, пов'язаних із знищенням Каховської гідроелектростанції, Дніпропетровська область	322 276,193	322 276,193
Нове будівництво магістрального водогону Марганець - Нікополь - Покров у зв'язку з необхідністю ліквідації негативних наслідків, пов'язаних із знищенням Каховської гідроелектростанції, Дніпропетровська область	213,807	213,807
Нове будівництво магістрального водогону Хортиця (ДВС2) - Томаківка - Марганець у зв'язку з необхідністю ліквідації негативних наслідків, пов'язаних із знищенням Каховської гідроелектростанції, Запорізька та Дніпропетровська області		
Нове будівництво трубопроводу для скиду шахтних вод з балки Свистунова у зв'язку з необхідністю ліквідації негативних наслідків, пов'язаних із знищенням Каховської гідроелектростанції, Дніпропетровська область	177 510	177 510
Нове будівництво підвідного магістрального водогону, насосно-фільтрувальної станції та розвідних мереж в селищі Томаківка Нікопольського району Дніпропетровської області		
Нове будівництво підвідного магістрального водогону, насосно-фільтрувальної станції та розвідних мереж Мирівської сільської територіальної громади, Нікопольського району Дніпропетровської області		
Разом за розділом	500 000	500 000
Миколаївська область		
Нове будівництво водозабору з р. Південний Буг (м. Нова Одеса, Миколаївська область) та магістрального водогону для забезпечення водою м. Миколаїв у зв'язку з необхідністю ліквідації негативних наслідків, пов'язаних із знищенням Каховської гідроелектростанції, Миколаївська область, I ділянка	3 035 044	3 035 044
Нове будівництво водозабору з р. Південний Буг (м. Нова Одеса, Миколаївська область) та магістрального водогону для забезпечення водою м. Миколаїв у зв'язку з необхідністю ліквідації негативних наслідків, пов'язаних із знищенням Каховської гідроелектростанції, Миколаївська область, II ділянка	1 613 935	1 613 935
Нове будівництво водозабору з р. Південний Буг (м. Нова Одеса, Миколаївська область) та магістрального водогону для забезпечення водою м. Миколаїв у зв'язку з необхідністю ліквідації негативних наслідків, пов'язаних із знищенням Каховської гідроелектростанції, Миколаївська область, III ділянка	3 351 021	3 351 021
Разом за розділом	8 000 000	8 000 000

Отож станом на 2025 рік фінансування переключилось цілковито на перелаштування водопостачання півдня України на нові умови «без Каховського водосховища». Зокрема 500 млн грн виділено на облаштування водогонів в Дніпропетровській області (продовження робіт 2023-2024 років) і 8 млрд грн – на створення нових водозаборів з р. Південний Буг у Миколаївській області.

Рішення про фінансування проектів відбудови Каховської ГЕС

З першого дня після руйнування греблі Каховської ГЕС і до кінця 2024 року, Україна публічно наголошувала на планах її відновлення і навіть збільшення потужності. Крім іншого, з державного бюджету виділялись кошти на проектування такого відновлення. Слід розуміти, що можлива діяльність з «відновлення» Каховської ГЕС означатиме не ремонтні роботи а повний комплекс робіт з будівництва нової ГЕС (згідно офіційних заяв – вдвічі потужнішої за зруйновану) та нове наповнення водосховища. Зважаючи на природні процеси відновлення екосистем на території колишнього водосховища а також на проблеми розмінування в сучасному ландшафті зарослої молодим лісом території колишнього водосховища, вірогідність будь-якої «відбудови» без масштабних руйнування природних екосистем тепер неможлива. Крім того, відбудова ГЕС неможлива через об'єктивні політичні і технічні причини:

- лівий берег Дніпра окупований російськими військами;
- територія навколо колишнього водосховища і на його колишньому дні, що тепер заростає лісом – масштабно замінована і технологічно розмінування у загущеному лісі неможливе.
- в минулому, для будівництва Каховської ГЕС русло Дніпра відводили в бік, а пізніше на території, куди було тимчасово відведене русло – збудували частини гідровузла і все місто Нова Каховка. Тож на цей час можливості відвести в бік русло немає, адже тепер там розміщене місто.

Проте паралельно з дороговартісними проектами водогонів і інших напрямків адаптації до

втрати колишнього водосховища, [постановою КМУ від 18 липня 2023 №730](#) було розпочато реалізацію іншого «експериментального проекту» «Будівництво Каховського гідровузла на р. Дніпро. Відбудова після руйнування Каховської ГЕС та забезпечення сталої роботи Дніпровської ГЕС у період відбудови». Ця Постанова має однозначну полярність щодо сценаріїв майбутнього колишнього Каховського водосховища і ГЕС. Оскільки ця постанова залишається чинною до цього часу, слід трактувати її як офіційну позицію України щодо Каховської ГЕС: держава дотримується сценарію «відбудови» ГЕС та нового наповнення водосховища. На думку багатьох експертів, реалізація такого проекту не лише екологічно та економічно недоцільна, але й фізично неможлива.

Цей проект мав включати послідовні кроки з проектування та відбудови Каховського гідровузла, а також *будівництво підпірної споруди у нижньому б'єфі Дніпровської ГЕС*, що мало б забезпечити можливість використання греблі Дніпровської ГЕС як регулюючих потужностей в моменти пікових навантажень на енергосистему під час будівництва. Постановою передбачені два етапи робіт тривалістю у два роки за кошт ПрАТ «Укргідроенерго». Проекти такої *підпірної споруди* не було оприлюднено і до цього часу її будівництво не розпочалось. Можна припустити що під спорудою маєтись на увазі нова гребля в районі о. Хортиця (або дві). Вона створить невелику водойму для згладжування руйнівного ефекту від скидів води з Дніпровської ГЕС в години пікових навантажень.

У червні 2025 року директор Каховської ГЕС Олег Пащенко заявив в [інтерв'ю](#), що проектування контррегулятора завершено, але нічого не сказав про його будівництво. Це може бути пов'язано з ризиками скупчення людей і техніки під час створення малої дамби у відносній близькості до лінії фронту, але, ймовірно, відображає низьку пріоритетність такого проекту для самої «Укргідроенерго». У 2025–2026 роках компанія більше зацікавлена у відновленні потужностей самої Дніпровської ГЕС, яка неодноразово зазнавала значних пошкоджень унаслідок російських обстрілів, ніж у створенні тимчасового контррегулятора. У разі настання миру головним інтересом компанії стане якнайшвидше будівництво нової Каховської ГЕС, передбачене її стратегічним планом на 2023–2027 роки. Зокрема, у [інтерв'ю](#) було сказано, що «Проект реалізується у два етапи. Перший – це

проектування та будівництво підірної споруди у нижньому б'єфі Дніпровської ГЕС. Цей етап вже завершено на папері. Другий розпочнеться після деокупації та розмінування. Тоді ми зможемо оцінити технічний стан споруд Каховської ГЕС, здійснити демонтаж, розробити безпосередній проєкт відбудови. До обстеження – жодні точні фінансові цифри назвати неможливо».

Вже через місяць після прийняття постанови №730, у серпні 2023 року, [ПрАТ «Укргідроенерго» уклав угоду з ПрАТ «Укргідропроєкт» на підготовчі роботи вартістю 123,81 млн гривень](#). На обрахунок вартості будівництва та оцінку термінів його реалізації було відведено близько 4-ох місяців ([строк виконання: 31 грудня 2023](#)). Уже за 2 місяці розробники [презентували виконаний проєкт](#), оцінивши вартість спорудження ГЕС в 8,98 млрд грн, тривалість його виконання – у 8 років та три етапи. Прийняття постанови №730 сприяло отриманню фінансування на проектування з державного бюджету, однак реалізація про-

екту повинна була б здійснюватися після проходження процедури ОВД. А це, в свою чергу, буде можливим тільки після деокупації регіону та завершення дії воєнного стану (без цього не можна навіть провести дослідження, які передбачені процедурою).

Станом на кінець 2025 року не було жодних публічно анонсованих оновлень про стан виконання експериментального проєкту з відбудови Каховської ГЕС. Проте Кабінет Міністрів України у 2024 році підтримав новий проєкт аналогічного плану, який фактично є продовженням старого на 2 роки ([Постанова від 24 грудня 2024 року № 1483](#)). На цей раз планується відбудова не лише Каховського гідровузла, а й відновлення інших пошкоджених об'єктів гідроенергетики та паливно-енергетичного сектору. Чергова Постанова на підтримку експериментального будівництва ще більше спростила процедуру погодження проєктів зі відновлення та будівництва ГЕС. Тепер його можна здійснювати без дотримання багатьох передбачених в таких випадках пого-

На цей час ще не прийняті зміни до законодавства, які б дозволили уникнути процедури ОВД для Каховської ГЕС (зміни до відповідного [закону](#) не внесені). Лише у травні 2024 року колишнє Міндовкілля проводило [громадське обговорення](#) документу, який мав на мені запровадження таких змін. Проте невдовзі після того саме міністерство було ліквідоване цей документ надалі не розглядався. Проте чомусь «експериментальний проєкт» вже отримав фінансування, яке продовжувалось у наступні роки після 2023-го.

Більшість проєктів, пов'язаних з Каховським питанням, що були заплановані та профінансовані у 2023-2024 роках, не проходили процедуру Оцінки впливу на довкілля (ОВД). Це заходи підпадали під такі, які були спрямовані на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій та військової агресії російської федерації проти України. Хоча всі ці проєкти по суті є новим будівництвом, а не «відновленням» чи «ліквідацією наслідків», проте їх реалізація не потребує проходження процедури оцінки впливу на довкілля під час дії воєнного стану (винятки у процедурі ОВД зазначені у постанові Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 року № 1010).

Швидке будівництво здійснюється без належної оцінки та розгляду альтернатив. Як наслідок, це призводить до [руйнування цінних природних територій і навіть об'єктів культурної спадщини](#), або спричиняє інші проблеми, задля вирішення яких схвалюються нові проєкти, які також оминають процедуру оцінки впливу на довкілля.

Будівництво трубопроводу для скиду шахтних вод з ставка-накопичувача балки Свистунова (Криворізький район) може бути прикладом проєкту, який ніяк не пов'язаний з наслідками руйнування Каховської ГЕС, але стверджений як проєкт із ліквідації наслідків від підриву. Новий водозабір міста Кривий Ріг розташований нижче ніж точка, куди спускають вміст ставка-накопичувача. Ці скидні води мають високу мінералізованість, що [може негативно вплинути на якість питної води](#). При цьому наприклад інший аналогічний проєкт будівництва трубопроводу для скиду шахтних вод в тій же області, але на іншому березі Дніпра (на Павлоградщині) проходить процедуру ОВД (справа № 10499).

джен (проте в постанові не згадується процедура ОВД). Цікаво й те, що у тексті [Порядку](#) вказується що «Дія цього Порядку не поширюється на території та об'єкти природно-заповідного фонду». Однак в межах території колишнього Каховського водосховища розміщено кілька природоохоронних територій (в тому числі національні природні парки «Кам'янська Січ» та «Великий Луг»), на які однозначно вплине «відновлення» водосховища. У 2025 році оновлень щодо тексту цієї Постанови а також продовження фінансування не відбувалось.

«Експериментальні» проекти, як правило, потребують більш детальної оцінки, ніж ті, що базуються на вже існуючих об'єктах-аналогах, впливи яких загалом відомі. Звільнення «експериментального будівництва» від стандартних процедур оцінки впливу з належною участю громадськості прямо суперечить «принципу розумної обережності», закладеному в природоохоронних договорах, конвенціях, а також у політиках міжнародних банків розвитку.

Отже, станом на кінець 2025 року Уряд України одночасно виділяв кошти як на будівництво водогонів (які є фактично адаптацією регіону до життя без водосховища), так і на проектування нової ГЕС. Якщо в майбутньому все ж буде створене нове водосховище, втратять свою актуальність водогони (в той час як їхня частина у фінансуванні найбільша і станом на кінець 2024 року складає приблизно 16,9 млрд гривень).

Можна стверджувати, що Україна не відмовилась від планів будівництва нової Каховської ГЕС, адже наприклад згідно Розпорядження КМУ [від 15 вересня 2025 р. № 988-р «Про внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 червня 2023 р. № 590»](#), Міністерству культури та стратегічних комунікацій у координації з органами охорони культурної спадщини Запорізької, Херсонської, Миколаївської, Дніпропетровської обласних військових адміністрацій забезпечувати здійснення заходів, необхідних для захисту культурної спадщини та культурних цінностей на територіях, що постраждали внаслідок руйнування Каховської гідроелектростанції, до завершення реалізації експериментального проекту «Будівництво Каховського гідровузла на р. Дніпро. Відбудова після руйнування Каховської ГЕС та забезпечення сталої роботи Дніпровської ГЕС у період відбудови» відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18 липня 2023 р. № 730.

Обмеження на використання земель під колишнім Каховським водосховищем

Ще одним напрямком діяльності центральних органів влади стало запровадження обмежень на використання земель під колишнім водосховищем. До моменту руйнування греблі водосховище належало до водних об'єктів загальнодержавного значення, режим роботи якого визначався Держводагентством. Втім, його межі не були винесені на місцевість, а земельні ділянки не оформлені у нічиє користування.

Після руйнування греблі ГЕС згідно з Земельним кодексом України (п.24 Перехідних положень) територія під водосховищем стала землями комунальної власності 36 навколишніх громад. Разом з цим вони отримали можливість передавати ці землі в приватну власність або навіть [запровадити право реституції](#). Це створило б значні перешкоди для можливого будівництва нового водосховища.

Щоб запобігти прийняттю спонтанних рішень місцевими громадами Кабінет Міністрів України ще у жовтні 2023 року вніс [Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для відновлення Каховського водосховища» № 10135](#). У січні 2024 року депутати аграрного комітету Верховної Ради подали альтернативний урядовому [законопроект №11035-д](#). Він не просто накладає мораторій на використання земель під водосховищем (окрім з ціллю відновлення гідровузла), але й дозволяє створювати на них об'єкти природно-заповідного фонду. Після реєстрації законопроекту №10135-д депутати аграрного комітету остаточно відхилили урядовий та залишили власний основним для подальшого розгляду. Станом на кінець 2024 року цей закон не було прийнято.

Оскільки Кабінет Міністрів України не отримав підтримку з боку Парламенту, він самостійно ухвалив Постанову «Про запобігання нецільовому використанню земель, які займало Каховське водосховище» ([Постанова № 286](#) від 12 березня 2024 року). Нею було заборонено передачу у власність або користування та зміну цільового призначення земель під Каховським водосховищем [на період воєнного стану та протягом п'яти років після його припинення](#). Єдиним винятком стали зміни, необхідні для відновлення [Каховського водосховища та будівництва гідро-](#)

[технічних споруд](#). Тож очевидно що ця постанова ухвалена винятково в інтересах будівництва водосховища. Аби уникнути приватизації земель під водосховищем громадами Верховною Радою були внесені зміни до [Земельного кодексу України \(стаття 24-1 Перехідних положень\)](#). Згідно з ними з 8 жовтня 2024 року територія колишнього Каховського водосховища – це власність держави. На цей час до Постанови не вносились зміни.

Таким чином Кабінет Міністрів України пішов шляхом адаптації законодавства під потреби сценарію «створення нового водосховища».

Нові програмні документи

Треба згадати і про документи стратегічного характеру, які асиметрично згадують або не згадують тему Дніпровського каскаду.

Потенційно, найбільш цікавим для аналізу документом має бути Енергетична стратегія України до 2050 року, що була затверджена [Постановою Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 р. № 373-р](#). Проте через обмеження воєнного часу сама стратегія не оприлюднювалася у відкритому доступі і для аналізу не доступна. В тексті [плану заходів](#) до цієї Стратегії, що [був оприлюднений](#) в рамках процедури Стратегічної екологічної оцінки, вказується перелік каскадів малих ГЕС, низка нових ГАЕС та декларативний захід «Державне стимулювання інвестицій для подальшого будівництва та модернізації / реконструкції гідроенергетичного сектору, включаючи й малу гідроенергетику», проте жодних згадок про Дніпровський каскад немає. Проте після пошкодження низки споруд ГЕС і повного руйнування Каховської ГЕС, нові зміни до Стратегії не вносились.

Так, [розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2025 р. № 1271-р](#) «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми покращення питного водопостачання України на період до 2035 року» передбачає спорудження мережі водопотачання для всіх населених пунктів України до 2035 року і у цій Концепції не йдеться про відновлення Каховського водосховища.

Пізніше, у 2025 році, до Постанови 286 були внесені зміни ([Постанова від 8 квітня 2025 р. № 394](#)), що дозволили оформляти земельні ділянки на яких вже збудовані будинки на берегах колишнього водосховища.

Цікаво відмітити, що за період після руйнування Каховської ГЕС та пошкоджень, нанесених ракетиними обстрілами іншим ГЕС, на урядовому порталі не додалось жодного законодавчого або підзаконного акту щодо будь-якої іншої ГЕС окрім Каховської, огляд законодавства щодо якої ми подали вище.

Особливо важливим є намір, окреслений у [Розпорядженні КМУ від 25 березня 2025 р. № 280-р «Про затвердження довгострокового плану розвитку іригаційного комплексу України до 2050 року»](#). Документ дуже односторонньо і заангажовано наполягає на єдиноможливому способі веденні сільського господарства в Україні – зрошенні, відкидаючи інші технології виробництва і навіть можливість використання сг рослин що не потребують поливу. Документ без сумніву є лобістським і не орієнтується на сучасні уявлення про адаптацію до змін клімату. Наприклад документ вказує що «до 2050 року близько половини орних земель в Україні будуть непридатними для ведення сільського господарства без поливу» і навіть передбачає можливість перекидання для потреб іригації води з р. Дунай! Документ прямо говорить про необхідність залучення коштів партнерів на відбудову і розвиток іригаційної системи:

«Крім того, підриє російськими військами греблі Каховського водосховища на тривалий час залишив без джерела зрошення 94 відсотки зрошувальних систем у Херсонській області, 74 відсотки – у Запорізькій області і 30 відсотків – у Дніпропетровській областях.»

Документ був підготовлений без жодного розуміння поняття про сталий розвиток, адже прямо говорить що зрошення всього півдня України це і є сталий розвиток і навіть – збереження біорізноманіття! Документ між тим, розглядає розбудову іригації як за умови від-

Водою з Каховського водосховища зрошувалися значні території орних земель. Унаслідок низки природних та антропогенних факторів вода з цього водосховища [була найбільш солоною та забрудненою серед водосховищ каскаду, із показником мінералізації 253–433 мг/л](#). За [даними досліджень у районі Каховського водосховища](#), середня температура повітря у вегетаційний період зростає з 15,9 °C у 1938 році до 20,5 °C у 2018 році. Це призвело до збільшення випаровування, а це, в свою чергу, – до збільшення мінералізації води. Значні об'єми води випаровувалися також під час транспортування по мережі каналів, а також безпосередньо під час зрошення дощувальними установками, які буквально розпилюють воду у повітря (в тому числі у спекотні дні). Найбільші показники випаровування припадали на період найбільш інтенсивного водозабору в магістральні канали.

У країнах ЄС для поливу сільськогосподарських культур [використовують](#) у середньому 2500–3000 м³ води на гектар за рік, регламентуючи норми використання в залежності від культури, тоді як в Україні цей показник часто не стандартизовано (наприклад, [для зернових у ЄС передбачено близько 500–800 м³/га](#), в Україні він [може перевищувати 1 000 м³/га](#)). Тож тривале використання для зрошення води з підвищеними або пороговими показниками солоності сприяє поступовому накопиченню солей у ґрунтах.

Також до Каховського водосховища стікали високомінералізовані води степових річок¹. Вміст розчинених солей у річках Оріль, Інгулець та Мокра Московка перевищує 1000 мг/л, що є гранично допустимою концентрацією для питного водопостачання згідно [ДСанПіН 2.2.4-171.10](#), а отже – в цілому завищеною.

До того ж ґрунти південних областей України сприятливі до вторинного засолення. Водонесні горизонти на межі Херсонської і Запорізької областей складені з порід, що мають високу природну солоність, адже історично ця територія є колишнім морським дном. [Найвища концентрація легкорозчинних солей відмічена на глибині до 2 м](#) тож низьке залягання підсолених ґрунтових вод (передусім на Херсонщині) призводить до вторинного засолення при зрошенні будь-якою водою. Утворений сольовий розчин, який [поширюється в межах всього зволоженого шару земної поверхні](#). **В результаті вся територія що зрошувалась поступово перетворюється на непридатні для обробітку землі.**

Тож вода з Каховського водосховища була найменш придатна для зрошення серед усіх великих водойм України та [відносилася до II класу – «обмежено придатна»](#). Використання [такої води потребує спеціальних заходів промивки ґрунтів](#), які тут ніколи не здійснювалися, а в межах зрошувальних систем навіть не будувались системи дренажних конструкцій.

1 Шакірян Ж.Р., Кічук Н.С. Гідрохімія річок і водойм України: конспект лекцій. Одеса, 2015. с.15.

будови Каховської ГЕС так і без неї: «До 2050 року виконання довгострокового плану дасть змогу збільшити площі зрошення сільськогосподарських угідь до 700-750 тис. гектарів (площа сільськогосподарських угідь, яку можливо зрошувати до 2050 року буде уточнена за результатами інвентаризації меліоративних систем), а за умови відбудови Каховської ГЕС і створення додаткового заакумльованого об'єму води, а також звільнення тимчасово окупованих територій України, включно з Автономною Республікою Крим, можна буде розглядати подальше збільшення зрошуваних площ.»

Одночасно, важливим є питання чи взагалі з економічної і екологічної точки зору доцільно продовжувати на півдні України застосовувати зрошення орних земель, оскільки ця технологія призводить до засолення ґрунтів.

На жаль, лише деякі українські документи прямо вказують що засолення ґрунтів на півдні викликане зрошенням, хоча теза про те, що [«Use of highly mineralized irrigation water can cause strong soil salinization»](#) є очевидною істиною для документів FAO, в тому числі конкретні тези вказуються щодо України [«In Ukraine](#)

[irrigation by brackish water is the cause of soil salinization](#)». І хоча очевидно що засолення ґрунтів є типовим наслідком зрошення, особливо при використанні мінералізованих вод та відсутності дренажу, національних програм щодо зменшення обсягу іригації або повної відмови від неї на цей час не існувало і навпаки – державні документи України вказують на далекоглядну перспективу розвитку зрошення.

Оперативна оцінка збитків і потреб (RDNA) та «спадщина» Каховської ГЕС

Щорічна Оперативна оцінка збитків і потреб (Rapid Damage and Needs Assessment, RDNA), що проводиться під егідою Світового банку, є найвищим за рівнем узагальнення документом щодо потреб відновлення і чітко включає відновлення Каховської ГЕС. [Остання RDNA5](#), оприлюднена у лютому 2026 року, є 60-сторінковим стислим викладом результатів попередніх звітів, однак вона й далі містить розділ, присвячений сектору зрошення сільського господарства та водопостачання. У ній закликається до відновлення захисних гідротехнічних споруд уздовж дніпровських водосховищ, а також до модернізації й розширення систем зрошення. Загальні потреби у відновленні та реконструкції оцінюються у 12,5 млрд доларів США на десятирічний період 2026–2035 років. Основна концентрація потреб припадає на такі регіони: Херсонська область (1,8 млрд дол. США), Миколаївська (0,6 млрд), Одеська (0,4 млрд), Харківська (0,3 млрд) і Луганська (0,3 млрд) (RDNA5, с. 33–34).

Ця інформація значною мірою запозичена з більш детальної [RDNA4](#), опублікованої у лютому 2025 року. У цьому звіті *«пріоритет надається територіям із наявним дефіцитом води, зокрема регіонам, що постраждали від руйнування Каховської дамби, а також тим, які перебувають під загрозою майбутніх посух через зміну клімату. Херсонська область має найбільші інвестиційні потреби – орієнтовно 1,85 млрд доларів США; це включає масштабні ремонти Каховської дамби та насосної станції для відновлення зрошення на площі 780 000 га»* (RDNA4, с. 123). Таблиця 20 на с. 125 окремо передбачає 1,5 млрд доларів США на *«проекти накопичення водних ресурсів»*, що здебільшого означає водосховища.

Таким чином, найавторитетніші на сьогодні оцінки потреб відновлення все ще включають бюджетні призначення для відновлення Каховської дамби як об'єкта водопостачання для зрошення.

Цікаво, що у звітах RDNA приділяється дуже мало уваги гідроенергетиці: зокрема, у RDNA4 вона згадується переважно у зв'язку з необхідністю усунення обмежень для приватних інвестицій. Окремих кількісних оцінок потреб саме у сфері гідроенергетики у звіті не наведено.

Для детальнішого ознайомлення з RDNA-5 див. [матеріали UWEC](#).

Екологічний договір для України

Важливим міжнародним політичним орієнтиром для післявоєнного відновлення України є [Екологічний договір для України \(Environmental Compact for Ukraine\)](#) – документ, підготовлений Міжнародною робочою групою високого рівня з екологічних наслідків війни, створеною за ініціативою Офісу Президента України. Документ містить близько 50 рекомендацій для України та міжнародної спільноти щодо оцінки екологічних збитків війни, притягнення держави-агресора до відповідальності та забезпечення «зеленого» відновлення країни. Договір пропонує інтегрувати екологічні стандарти у всі процеси післявоєнної відбудови, включаючи енергетику, інфраструктуру та управління природними ресурсами. У контексті Нижнього Дніпра це означає, що рішення щодо майбутнього території колишнього Каховського водосховища повинні прийматися з урахуванням принципів екологічно відповідального відновлення та довгострокового збереження природних екосистем. Відповідно до підходів, закладених у Екологічному договорі, відбудова інфраструктури не повинна відтворювати екологічно застарілі моделі управління природними ресурсами. Тому відновлення природного річково-заплавного комплексу Великого Лугу може розглядатися як приклад «зеленого відновлення», тоді як повторне створення великого водосховища потребує ретельної оцінки його відповідності принципам екологічної стійкості та міжнародним природоохоронним зобов'язанням України.

У документі закладені важливі цінності довіри, демократичних ідеалів та пріоритетності питань довкілля. Серед питань, що є наскріз-

ними темами Екологічного договору і що стосуються всіх рекомендацій, є концепція «Планетарних меж».

На основі цієї концепції розроблено Європейський закон про відновлення природи, і для України ця концепція є абсолютно новим підходом.

Питанню Каховської ГЕС в договорі приділена окрема увага, оскільки у договорі чітко зазначено, що прикладом проекту, що потребує прозорої оцінки із залученням незалежних експертів є можлива відбудова Каховської ГЕС.

Розробка Плану заходів щодо реалізації рекомендацій Екологічного договору для України (далі – План заходів) є своєчасним кроком після оприлюднення Екологічного договору для України.

Міндовкілля України у 2024 році розробило [План](#), який би мав сприяти виконанню Екологічного договору для України. Але цей План був [розкритикований](#) громадськими організаціями. Заплановані заходи подекуди й прямо суперечать рекомендаціям. Найбільш чітко це проявляється в контексті Каховської ГЕС, Рекомендація 42 Екологічного договору визначила обов'язковість ОВД та СЕО для всіх проєктів, планів і програм. А запланований захід у Плані доручає розробити механізми відступу від ОВД та СЕО. Крім того, у Екологічному договорі чітко зазначено, що прикладом проекту, що потребує прозорої оцінки із залученням незалежних експертів є можлива відбудова Каховської ГЕС. Але в Плані прямо написано, що можливу відбудову Каховської ГЕС слід проєктувати без проходження процедури ОВД.

Наведемо приклади щодо Каховської ГЕС із цього «Плану»:

Екологічний договір для України	План заходів
<p>Рекомендація 27. <i>Розгляд питання щодо надання можливості деяким освоєним територіям повернутися до свого природного стану, а також проведення широких консультацій та залучення експертів до ухвалення таких рішень.</i></p> <p>У деяких випадках найкращою екологічною політикою є надання можливості певним освоєним територіям повернутися до свого природного стану. Цей підхід викликає інтерес у Європі та світі. Якщо це буде запропоновано, Україна має взяти на себе зобов'язання провести широкі консультації та залучити експертів до прийняття таких рішень, щоб збалансувати потреби економіки, суспільства, а також цілі з відновлення зелених насаджень та кліматичні цілі.</p> <p>А. Майбутнє Каховської греблі є одним із прикладів, який продовжує обговорюватися в засобах масової інформації, науковцями та експертами громадянського суспільства. Уряд раніше заявляв про намір відновити греблю. Тим часом були розроблені цікаві компромісні пропозиції, які заслуговують на увагу, наприклад, будівництво греблі в менших масштабах. Рекомендується залучити незалежних експертів для ретельного аналізу варіантів і пов'язаних з ними екологічних наслідків, враховуючи значний масштаб цього проєкту та його довгострокові й багатогранні наслідки.</p>	<p>Пропонований захід: залучення експертів, представників громадськості, наукового середовища та проведення консультацій щодо визначення критеріїв, за якими можливе повернення до природного стану деяких освоєних територій, формування орієнтовного переліку територій, які можуть бути повернені до природного стану, проведення заходів з консервації та рекультивациі порушених земель.</p>
<p>Коментар: Завдання не відповідає формулюванню у Зеленій угоді, адже в цій рекомендації чітко зазначено кейс відновлення природних екосистем після руйнування Каховської греблі, зокрема сказано «залучити незалежних експертів для ретельного аналізу варіантів і пов'язаних з ними екологічних наслідків, враховуючи значний масштаб цього проєкту та його довгострокові й багатогранні наслідки». Необхідно додати безпосередній пункт про залучення незалежних експертів до вивчення відновлення природних екосистем на території колишнього Каховського водосховища.</p>	

Екологічний договір для України	План заходів
<p>Рекомендація 42. <i>Наявність чітких заходів захисту, які дозволяють не завдавати значної шкоди довкіллю при реконструкції, обов'язковість ОВД та CEO для всіх проєктів, планів і програм, незалежно від того, чи йдеться про відбудову після війни, чи про нормальний розвиток з належним наглядом для забезпечення їх реалізації.</i></p> <p>Необхідно передбачити чіткі заходи захисту, щоб діяльність з реконструкції не завдавала значної шкоди навколишньому середовищу. Оцінка впливу на довкілля та стратегічна екологічна оцінка мають бути обов'язковими для всіх проєктів, планів і програм, незалежно від того, чи йдеться про відбудову після війни, чи про нормальний розвиток, з належним наглядом для забезпечення їх реалізації.</p> <p>А. Україна повинна переглянути своє законодавство та будь-які винятки, що діють у воєнний час, і внести необхідні зміни, щоб забезпечити оцінку впливу всіх проєктів будівництва або реконструкції на навколишнє середовище, а також дотримання директив ЄС з оцінки впливу на навколишнє середовище та стратегічної оцінки.</p>	<p>Пропонований захід: підготовка Концептуальної записки щодо застосування відступів у процедурі стратегічної екологічної оцінки та оцінки впливу на довкілля, у якій слід визначити уповноважений орган та механізм ухвалення відповідних рішень, а також термін дії.</p>
<p>Коментар: Розроблена концептуальна записка суперечить завданням Рекомендації 42, адже зазначає, що необхідно виключити з такої оцінки проєкти, пов'язані з Каховським водосховищем, хоча в Екологічному договорі міститься окрема рекомендація, що говорить про необхідність особливо ретельної експертизи щодо Каховської ГЕС із залученням незалежних експертів.</p>	

Таким чином, навіть такий потужний запобіжник як міжнародний публічний документ, розміщений на [веб-порталі Президента України](#), дозволяє сумніватись у намірах української держави розглядати проблему руйнування Каховської ГЕС через призму екологічних норм (включно з законодавчими обмеженнями зако-

нів про ОВД та CEO). Проте слід визнати що вже понад рік План не був офіційно затверджений (хоча [проєкт відповідної постанови](#) і самого [плану](#) були оприлюднені для громадського обговорення), а отже вірогідно в такому вигляді не буде розвиватись.

Міжнародне фінансування та підтримка водно-енергетичної інфраструктури

Масштаби та канали фінансування гідроенергетики в межах програм підтримки

У десятиліття, що передували цій війні, міжнародні банки розвитку розглядали можливість підтримки створення нових гідроелектростанцій, а також гідро- й гідроакумуючих електростанцій за радянськими проєктами на [Дністрі](#), [Південному Бузі](#) та [Дніпрі](#). Кожен із цих проєктів викликав занепокоєння серед науковців,

а також протести природоохоронної спільноти та місцевих жителів. До [аналізу ризиків](#) долучалися відомі міжнародні організації, зокрема CEE Bankwatch Network, які навіть створювали [документальні фільми](#), щоб поінформувати місцеве населення про наявні ризики. У результаті жоден із запропонованих нових гідроенергетичних об'єктів не був реалізований за фінансування обережних міжнародних банків.

Водночас банки охоче надають Україні кошти на модернізацію застарілих радянських гід-

роелектростанцій – об'єктів, які потребують регулярного оновлення та заміни ключового обладнання. Модернізація однієї великої гідроелектростанції часто потребує кредиту на суму 100 млн доларів США і більше, а повернення інвестицій надійно гарантується продажем виробленої електроенергії. На відміну від розосереджених вітрових і сонячних електростанцій, великі гідроенергетичні об'єкти зручні для надання великих кредитів, і саме тому банківські працівники віддають перевагу підтримці таких «безпрограшних» проєктів. Велика державна компанія «Укргідроенерго» при цьому [звітує про зростання доходів на 184%](#).

Відповідно, «Укргідроенерго» регулярно отримувало кредити на оновлення радянських дамб, але, на жаль, такі проєкти рідко включали завдання зі зменшення екологічної шкоди, яку вони систематично завдавали. У ЄС, а тим більше у США, зниження «хронічних» екологічних впливів відповідно до сучасного законодавства є обов'язковою вимогою не лише для великих проєктів модернізації, а навіть для простого продовження ліцензії на експлуатацію гідроелектростанцій. Адже деякі дамби експлуатуються вже століттями і були створені в часи, коли жодних екологічних вимог до них узагалі не існувало.

Починаючи із січня 2023 року, міжнародна фінансова допомога українській гідроенергетиці зосереджується виключно на державному операторі «Укргідроенерго» (УНЕ). Пріоритети фінансування змістилися в бік аварійних ремонтів, закупівлі обладнання та підвищення стійкості в умовах війни для об'єктів Дніпровського каскаду після російських ракетних ударів і руйнування Каховської ГЕС у 2023 році. У сукупності кредити та гранти на відновлення і модернізацію гідроенергетики, надані з 2021 року, ймовірно, перевищують 800 млн доларів США (без урахування співфінансування з боку самого «Укргідроенерго»).

При цьому жодного міжнародного фінансування не було виділено на масштабне будівництво нових дамб або на формальну реконструкцію Каховської ГЕС, яка досі залишається лише на стадії планування. Нинішня підтримка має форму кредитів під державні гарантії та грантів від Світового банку, ЄБРР і ЄІБ, часто забезпечених гарантіями ЄС.

Інституційне фінансування та ключові проєкти

Світовий банк (WB)

Світовий банк поєднує стратегічне планування (наприклад, Rapid Damage and Needs Assessment – RDNA) з кредитуванням конкретних проєктів.

~ **Проєкт стійкості енергосистеми:** відповідно до ініціативи 2021 року (**\$212 млн**), «Укргідроенерго» планувало встановити гібридні системи, що поєднують високошвидкісні накопичувачі (батареї) електроенергії потужністю 212 МВт і сонячні панелі потужністю 63,9 МВт на майданчиках п'яти філій: каскаду Київської ГЕС і ГАЕС, Канівської ГЕС, Кременчуцької ГЕС, Середньодніпровської ГЕС і Дністровської ГЕС та ГАЕС (див. ["Improving Power System Resilience for European Power Grid Integration"](#)). Проєкт 2021 року базувався на припущенні, що енергосистема України і самі гідроелектростанції є недостатньо гнучкими, і що їх безпечна інтеграція з мережею ЄС буде полегшена шляхом інтеграції гідроелектростанцій із батареями та малими сонячними електростанціями для короткострокового зберігання енергії. Проєкт був перепрофільований у 2024–2025 роках шляхом додавання аварійного фонду (**Contingent Emergency Response Component – CERC**) у розмірі **\$148 млн**, для відновлення пошкоджень від війни. У 2023–2025 роках ці кошти частково були використані для закупівлі обладнання (трансформаторів) для Київської, Кременчуцької, Канівської, Дністровської ГЕС, тоді як решта призначена для турбін і генераторів для Дніпро-2 та Дністровських гідроакмулюючих станцій (дані зі [звіту за грудень 2025 року](#)).

~ **Додаткове фінансування 2025 року (\$70 млн):** підписано у квітні 2025 року для встановлення гібридних систем (сонячні PV + акумуляторне зберігання) на чотирьох об'єктах «Укргідроенерго». Це [спрямовано на покращення](#) допоміжних послуг і стабільності мережі. (див. [Ukraine – Improving Power System Resilience for European Power Grid Integration Project: Additional Financing \(English\)](#)).

~ **Внутрішнє виробництво:** у лютому 2026 року «Укргідроенерго» використало кошти Світового банку для укладення контракту з «Українськими енергетичними машинами» на турбіни та гібридні системи, надаючи пріоритет внутрішній економіці воєнного часу.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)

ЄБРР забезпечує системну підтримку Дніпровського каскаду, зосереджуючись на «зеленому енергетичному переході» та операційній стійкості.

~ **Пакет кредиту 2024 року (€200 млн):** включає кредит ЄБРР у розмірі 100 млн євро та пільговий кредит від Італії у розмірі 100 млн євро. Кошти призначені для відновлення стабільного виробництва електроенергії, підтримки балансування енергосистеми та інтеграції відновлюваних джерел енергії під час війни, зокрема для заміни чотирьох агрегатів на Дніпровській ГЕС і обладнання для технічного обслуговування Середньодніпровської ГЕС. ЄБРР зазначає це як частину понад 4 млрд євро загального фінансування України з 2022 року.

~ **Проект модернізації 2026 року (Модернізація та відновлення об'єктів генерації гідроелектростанцій ПрАТ «Укргідроенерго»)** (загалом €120 млн): включає кредит ЄБРР у розмірі 75 млн євро ([підкріплений Ukraine Investment Framework](#)) та 20 млн євро міжнародних грантів. Він охоплює аварійні запаси та обладнання (генератори/турбіни) для Київської ГЕС і Дніпро ГЕС-2, [з метою відновлення приблизно 223 ГВт-год щорічної «зеленої» електроенергії.](#)

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) та ЄС

Фінансування ЄІБ здебільшого здійснюється через інструмент [«Ukraine Facility»](#) та пакет [«Солідарність з Україною»](#). Зокрема, відомо наступні проекти:

~ **Транш 2023 року (€133 млн):** наданий як додаткове фінансування під гарантії ЄС у межах перепрофільованого рамково-

го проекту 2012 року [«Rehabilitation of Hydropower Plants»](#) для ремонту гідроенергетики на 21 гідроагрегаті Дніпровського каскаду, включаючи Дніпро-1 і Дніпро-2 (частково зруйновані); Київську ГАЕС; Канівську; Кременчуцьку; Середньодніпровську. Цей транш слідує за сумою 67 млн євро, наданою раніше в межах того ж існуючого проекту, [фінансування якого було повністю використане до середини 2022 року.](#)

~ **Проект Ukraine Facility 2025 року (€120 million):** піонерний проект у межах флагманського інструменту відновлення ЄС, спрямований на термінові ремонти на стратегічних об'єктах (Дніпро, Канівська та Кременчуцька ГЕС) для відновлення енергетичної стійкості та забезпечення енергетичної безпеки взимку в умовах триваючих атак. Цей кредит ЄІБ (для «Укргідроенерго») є частиною ширшого пакета ЄС/ЄІБ обсягом близько 600 млн євро для енергетики, транспорту та стійкості (під гарантії ЄС).

Чи існують стратегічні партнерства та майбутні пропозиції щодо відновлення греблі Каховської ГЕС?

Каховська ГЕС ([зруйнована 6 червня 2023 року](#)): жодних міжнародних кредитів, грантів або прямих інвестицій для ремонту чи реконструкції цього об'єкта після 2023 року нами не виявлено. «Укргідроенерго» розробило післявоєнні плани відновлення (підготовчі роботи, тимчасові дамби тощо), оцінюючи 5–7 років на відбудову і мільярдні витрати (Президент України Володимир Зеленський у одній із заяв 2025 року [згадував](#) близько 2 млрд євро). Пов'язана міжнародна підтримка була зосереджена на гуманітарному та водному відновленні (наприклад, 30 млн євро ЄС/МОМ для систем водопостачання Кривого Рогу у червні 2025 року через пролив дамби), а не на гідроенергетиці чи відбудові дамби. Ширші оцінки RDNA (Світовий банк/ЄС/ООН, оновлено у лютому 2026 року) оцінюють масштабні потреби енергетичного сектору (~\$91 млрд загальної реконструкції), але не передбачають окремого фінансування нових гідрооб'єктів/дамб.

Публічні документи Ukraine Facility активно згадують Каховську ГЕС, хоча про фінансування цього об'єкта з боку Ukraine Facility не відомо. Так, [«План для Ukraine Facility»](#) на 2024-2027 роки [згадує](#) *«збільшення генеруючих потужностей, а саме: ...Відновлення і реконструкція пошкоджених теплових станцій, гідроелектростанцій (включаючи Канівську та Каховську ГЕС)...»* та говорить що ключові інвестиційні потреби на період 2024–2027 роки включають *«ліквідацію негативних наслідків війни шляхом очищення та відновлення пошкодженої інфраструктури та об'єктів із дотриманням принципів концепції відбудови «краще, ніж було», зосереджуючись на сталих практиках. Це включає розмінування та очищення земель сільськогосподарського призначення і реконструкцію іригаційної та дренажної інфраструктури, включно з реконструкцією трубопроводів, насосних станцій, внутрішньогосподарської інфраструктури, а також відновлення життєво важливих структур, таких як **Каховська гідроелектростанція** на основі пріоритетів, визначених за результатами аналізу повних економічних вигід»*.

Попри відсутність прямих доказів будь-якого міжнародного фінансування, існують чіткі ознаки того, що керівництво України активно працює над залученням такої підтримки. Наприклад, 25 грудня 2025 року Президент Зеленський, коментуючи різні проєкти мирного плану, [зазначив](#): *«"Росіяни" самі не інвестуватимуть. Єдине, що їм потрібно – це питна вода в Криму. Я вважаю, що американці зможуть швидко побудувати дамбу, завдяки якій буде вода. Але вода буде скрізь»*.

Тому важливо моніторити розвиток портфелів гідроенергетики/енергетики/зрошення у США та інших двосторонніх інституціях, а також участь американських компаній у цьому секторі, таких як **U.S.-Ukraine Reconstruction Investment Fund** (URIF / під керівництвом DFC; запущений у грудні 2025 року з відкриттям публічного порталу для подання заявок у січні 2026 року): двосторонній інвестиційний інструмент (початкова капіталізація з орієнтиром на ~200 млн дол.), відкритий для приватного сектору та проєктних пропозицій у сфері генерації електроенергії, енергетики та пов'язаної інфраструктури. [Перші інвес-](#)

[тиції \(ціль: три проєкти\) очікуються до кінця 2026 року](#). Гідроенергетика/ремонт дамб є допустимими в межах напряму «генерація електроенергії», але станом на березень 2026 року жодних конкретних пропозицій чи зобов'язань щодо гідроенергетики публічно не оголошено і не затверджено.

Важливими лобістами такого відновлення у всіх країнах-донорах є інжинірингові, будівельні та машинобудівні компанії, які розглядають відбудову великої дамби як рідкісну велику бізнес-можливість у Європі. А уряди їхніх країн зацікавлені включати такі проєкти у свої пакети підтримки України.

Наприклад, половина кредиту у 200 млн євро надається урядом Італії. Ймовірно, серед інших цілей, такий внесок підтримує участь найбільшої італійської компанії [WeBuild \(раніше Salini Impregilo\)](#) у гідроенергетичному секторі України. «Укргідроенерго» і WeBuild вже підписали меморандум про співпрацю, затверджений [двома урядами](#), який стосується «створення нових гідроелектростанцій і перетворення гідроелектростанцій на гідроакумуляючі». [Дослідження європейських науковців](#) показують, що WeBuild має низькі оцінки корпоративної відповідальності та була ключовим виконавцем багатьох найбільш суперечливих довгострокових гідроенергетичних проєктів, включаючи Ненскра ГЕС у Грузії, ГЕС Gibe-III в Ефіопії та Рогунську ГЕС у Таджикистані (див. [A. Bontempi et al., 2021](#)). WeBuild є дуже ймовірним підрядником для великої дамби в умовах крихкого та суперечливого контексту.

Іншим прикладом є угода з [AECOM](#) (оголошена 12 червня 2024 року), за якою ця американська компанія [формалізувала партнерство з «Укргідроенерго» для підтримки відновлення та реконструкції гідроенергетичних активів, систем і спроможностей України](#). Угода була оголошена на [Конференції](#) з відновлення України в Берліні. Заявлена мета партнерства: допомога у відновленні та реконструкції гідроенергетичних активів, пошкоджених унаслідок конфлікту. [Генеральний директор AECOM наголосив на підтримці відновлення критичної інфраструктури України](#); додаткової інформації на сайті компанії не знайдено.

Критичні виклики та ризики впровадження для міжнародних фінансових інституцій (МФІ)

Корупція та прозорість

Гідроенергетика у світі відома як сектор, схильний до корупції, частково через унікальну складність кожного проєкту, що ускладнює стандартизацію та жорстке оцінювання вартості.

Попри міжнародний нагляд, закупівлі залишаються зоною високого ризику в Україні. Серія скандалів викликає занепокоєння щодо можливого нецільового використання коштів на відновлення гідроенергетичних потужностей.

Корупція в державних компаніях є серйозною проблемою для Уряду України. Наприклад, після відставки колишнього керівника «Укргідроенерго» Ігоря Сироти на початку 2025 року, оголошення про пошук нового керівника [передбачає](#) для кандидатів не лише всебічну перевірку біографії, а й [обов'язкове проходження поліграфа](#) для виявлення ризиків, пов'язаних із можливою співпрацею з іноземними розвідувальними службами, корупційними мотивами, конфліктом інтересів, залежністю від третіх осіб, чиї інтереси суперечать інтересам компанії або держави.

Цікаво, що безпосередньо під час фінансування реконструкції Дніпровської ГЕС міжнародними банками, розгораються публічні корупційні скандали щодо використання цих коштів. Зокрема, за час повномасштабної війни відбулось вже кілька корупційних скандалів навколо використання коштів в системі «Укргідроенерго»:

1. [скандал](#) щодо укладення контракту з підрядником, пов'язаним із підсанкційними особами та підозрюваним у зв'язках із міжнародними схемами відмивання коштів, у рамках відновлення об'єктів гідроенергетики (фінансування: державні кошти та міжнародні кредити/програми відновлення) (\$23 млн, 2024–2025).
2. [витрати](#) близько 198 млн грн лише на проєктування захисних споруд для Дніпровської ГЕС без переходу до фактичного будівництва, що викликало критику щодо неефективного використання коштів (фінансування:

державний бюджет України, імовірно в рамках програм відновлення енергетичної інфраструктури) (\$4,5 млн 2024).

3. [скандал](#) про сумнівне виділення 4,4 млрд грн на захист споруд Дніпровської ГЕС фірмі, що має досвід у реконструкції трамвайних колій і сміттєзвалищ (фінансування: державні кошти та міжнародні кредити/програми відновлення) (2025).

Також загальний контекст корупційних ризиків у державному енергетичному секторі України гарно ілюструє розслідування масштабних схем із відкатами у великих інфраструктурних контрактах ([Operation Midas](#)) (фінансування: державні енергетичні компанії та пов'язані бюджетні й тарифні кошти) (2023–2025)

Екологічні та правові конфлікти

Банки розвитку та інституції ЄС мають відносно жорсткі соціальні та екологічні стандарти, які повинні дотримуватися під час інвестування у відновлення України. Однак на практиці міжнародні фінансові інституції часто відкладають належну перевірку та розкриття інформації до післявоєнного періоду, водночас фінансуючи (ре)будівництво інфраструктури, здатної завдати значної шкоди довкіллю.

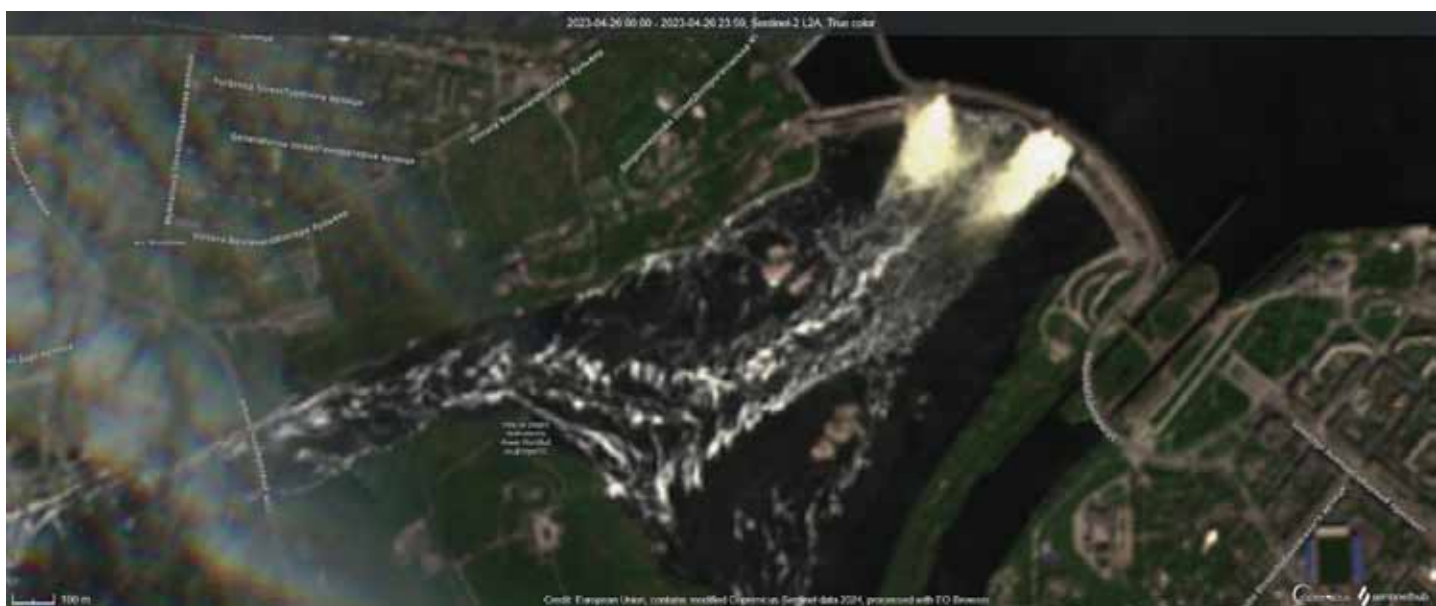
- ~ **Виятки з ОВД:** за умов воєнного стану «Укргідроенерго» та міжнародні банки обходять обов'язкові процедури оцінки впливу на довкілля (ОВД). ЄБРР відклав повні екологічні та соціальні аудиту до 12 місяців після завершення воєнного стану, створюючи «розрив у відповідності», коли постійна інфраструктура будується без сучасних екологічних запобіжників. Нарешті згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 730 від 18 липня 2023 року реалізація експериментального проєкту будівництва Каховського гідровузла може здійснюватися без проведення оцінки впливу на довкілля. Крім того, воєнний стан призвів до мораторію на державні екологічні перевірки, що означає відсутність контролю за дотриманням бізнесом екологічних вимог.
- ~ **Обмеження участі громадськості:** недавній [звіт громадянського суспільства](#) щодо екологічних оцінок у воєнний час показує, що екологічні гарантії, на які розраховує між-

народна спільнота, на практиці обходяться або обмежуються через воєнний стан. Громадські організації зазначають, що доступ громадськості до реєстрів ОВД значно обмежений із 2022 року під приводом національної безпеки. Документи закриті за електронними підписами, а система не дозволяє текстовий пошук чи копіювання, що суттєво обмежує громадську участь і незалежний аналіз.

~ **Управління екосистемами:** екологічні витрати води слабко визначені в українському законодавстві та не впроваджуються системно нижче за греблі гідроенергетичних каскадів на Дніпрі, Дністрі та інших річках. Поточний документ Світового банку (2025) згадує оцінку екологічних витрат води для Дністровської ГАЕС, однак офіційний запит з цього питання від громадської організації (UWEC) залишився без відповіді з боку банку. Водночас відсутні актуальні ESIA чи ESMP, що робить зовнішній моніторинг неможливим. Найгостріші проблеми спостерігаються в Нижньому Дніпрі. До 2023 року Каховське водосховище суттєво спотворювало природний режим стоку в нижній течії Дніпра, змінюючи придатність екосистем та життєві цикли багатьох видів. Руйнування Каховської дамби кардинально змінило Нижній Дніпро, і в тому числі це стосується фактичного відновлення ділянки долини Дніпра на 250 км та поступове формування природного режиму заплави річки та

характерного для неї біорізноманіття. [Екологічні організації стверджують, що поточні проекти модернізації вище за течією \(передусім на Дніпровській ГЕС-1 і ГЕС-2\) не враховують вимоги до «екологічного стоку» \(скиду води\), необхідного для відновлення та підтримки біорізноманіття нижче за течією.](#) Управління каскадом водосховищ не переглядається досі і розглядається з боку Укргідроенерго винятково з підходами, що діяли ще з часів будівництва водосховищ у 1930-50-х роках. Інакше кажучи, управління каскадом водосховищ здійснюється таким чином, наче не існує сучасних поглядів на зміни клімату, управління річковими басейнами а головне - наче досі існує Каховське водосховище.

~ **Впливи гідропікину:** без Каховського водосховища, яке вирівнювало скиди, «гідропікинг» (різке скидання води для покриття пікового попиту) на Дніпровській ГЕС [може спричинити значну ерозію та порушення цілісності водних екосистем поблизу Національного заповідника «Хортиця».](#) Це змусило Уряд України замовити проектування контррегулюючої дамби (описаної раніше в цьому документі). Однак така дамба може бути запланована в межах однієї або навіть двох природоохоронних територій, а також може суперечити цілісності нововідновлених нерестовищ критично зникаючих осетра руського, які активно використовувалися цими видами у 2024–2025 роках.

Масивний скид води з Дніпровської ГЕС (супутниковий знімок Sentinel, 26 квітня 2023 р.).

Операційні бар'єри

Як показує нещодавній [огляд Міжнародного енергетичного агентства](#), війна створює багато унікальних викликів для енергетичного планування та компаній. Деякі з них особливо гострі у гідроенергетиці.

- ~ **Недоступність:** активні зони бойових дій і суворі вимоги до безпеки персоналу з боку банків розвитку перешкоджають фізичному моніторингу та технічній оцінці ключових об'єктів, реконструкція яких фінансується. Фінансисти мають дуже обмежені дані для підтвердження того, що надані кошти використані належним чином і ефективно та дали відчутні результати. У гідроенергетиці це додатково ускладнюється повторним фінансуванням ремонтів на тих самих ГЕС різними донорами, що робить контроль витрат особливо проблемним.
- ~ **Проблеми планування:** повторні ракетні удари змушують діяти в режимі «ремонт на ходу», що ускладнює довгострокове управління активами. Нові атаки знову і знову знищують результати інвестицій. Кожен новий масштабний удар по конкретному гідроенергетичному об'єкту вимагає перегляду попередніх «планів відновлення». З огляду на повторні удари по відкрито

розташованих машинних залах і трансформаторних підстанціях ГЕС, незрозуміло, які заходи вживаються, щоб гарантувати, що відремонтоване обладнання не буде знову знищене.

- ~ **Відсутність чіткого аналізу альтернатив:** чотири роки війни вимагають ретельного вибору об'єктів інвестування, які можна захистити від знищення російською армією. В енергетиці зростає розуміння, що лише розподілена генерація може гарантувати захист від масштабних блекаутів (див. [International Energy Agency, 2025](#)). Тому важливо оцінити, чи є повторна реконструкція великих гідроенергетичних об'єктів, добре видимих і вразливих до обстрілів, найбільш ефективним вкладенням у стійкість енергосистеми в умовах війни порівняно з іншими можливими заходами. Громадські організації у своєму листі, що залишився без відповіді (листопад 2025 року), запитували представників проєкту Світового банку, чи не було б доцільніше спочатку використати доступне фінансування для встановлення акумуляторних систем (BESS) і швидкого введення їх в енергосистему (процес, що триває лише кілька місяців), а вже потім (можливо після завершення бойових дій) переходити до масштабного ремонту старих гідрооб'єктів.

Висновок

Наразі міжнародне фінансування гідроенергетики України зосереджене на відновленні існуючих об'єктів, а не на будівництві нових («greenfield»). Ці ініціативи відображають скоординовану підтримку ЄС, ЄБРР, ЄІБ, Світового банку та двосторонніх партнерів (наприклад, Італії), часто в межах гарантій ЄС і таких програм, як Ukraine Facility. Фінансування зазвичай структурується як кредити під державні гарантії для «Укргідроенерго», тоді як гранти покривають технічну допомогу; загальний обсяг затвердженого фінансування, ймовірно, перевищує 1 млрд доларів США.

Цей перелік донорів, ймовірно, є вичерпним станом на березень 2026 року. Інших значних міжнародних проєктів у сфері гідроенергетики або дамб (нове будівництво чи незалежні проєкти) після 2023 року у відкритих джерелах до початку 2026 року не зафіксовано. Хоча ЄІБ, ЄБРР і Світовий банк забезпечують критично важливу ліквідність для енергетичної безпеки, сектор стикається зі значною напругою між швидкістю відновлення у воєнний час і дотриманням екологічних стандартів ЄС та антикорупційної прозорості.

Проте, перелічені проєкти стосуються відновлення часткових руйнувань низки ГЕС (передусім Дніпровської), але не будівництва нової ГЕС замість повністю зруйнованої Каховської. Слід наголосити, що лише цей вірогідний проєкт викликає великі сумніви та тривогу громадськості та формує напругу в українському суспільстві. «Експериментальний» проєкт відновлення Каховської ГЕС наразі перебуває лише на стадії планування, без оголошеного міжнародного фінансування. Наш пошук не виявив нових формальних пропозицій щодо міжнародного фінансування будівництва нових дамб, реконструкції Каховської ГЕС або інших гідропроектів у межах Ukraine Facility чи інших донорських програм після січня 2023 року. Моніторинг портфелів МБР, а також проєктів URIF

США та ініціатив за підтримки Італії буде критично важливим для виявлення перших кроків до можливого фінансування реконструкції Каховської ГЕС.

Руйнування Каховської гідроелектростанції створило унікальну ситуацію, в якій рішення щодо відновлення інфраструктури безпосередньо визначатимуть довгострокову екологічну та економічну стабільність усього регіону Нижнього Дніпра. На відміну від типових проєктів післявоєнної відбудови, у цьому випадку йдеться не лише про відновлення втрачених потужностей, а про вибір між двома принципово різними моделями управління територією.

З одного боку, розглядається сценарій відновлення Каховського водосховища та пов'язаної з ним гідроенергетичної та іригаційної інфраструктури (сценарій відновлення колишньої моделі, сценарій «статус-кво»). З іншого – формується альтернативний сценарій, заснований на збереженні процесів природного відновлення заплавної екосистеми, що вже розпочалися на площі понад 2000 км². В разі обрання такого сценарію, Україна матиме об'єктивно наймасштабніший у Європі проєкт відновлення природних екосистем та створення нових кліматично стійких лісів (що дуже добре демонструватиме досягнення цілей Європейського закону про відновлення природи та планетарних цілей в сфері подолання зміни клімату). Ці сценарії є взаємовиключними, і підтримка одного з них автоматично означає відмову від іншого.

У цьому контексті роль міжнародних фінансових інституцій є визначальною. Саме їхні рішення щодо фінансування будуть ключовим фактором, який визначить траєкторію розвитку регіону. Інвестиції у відновлення гідротехнічних споруд, зокрема відбудову Каховської ГЕС або створення нових водосховищ, фактично

означатимуть фінансування ліквідації екосистем, що вже відновлюються, а також відтворення моделі управління, яка в Європі поступово визнається застарілою.

Водночас фінансування альтернативних рішень – таких як розвиток децентралізованих систем водопостачання, модернізація енергосистеми без створення нових водосховищ, впровадження систем накопичення енергії та адаптація сільського господарства до нових умов – дозволяє досягти тих самих функціональних цілей без створення значних екологічних та соціальних ризиків.

Для фінансових інституцій це питання має безпосередній зв'язок із політиками управління ризиками та принципами сталого фінансування. Проєкти відновлення великої гідроенергетики на Дніпрі пов'язані з рядом системних ризиків:

~ **екологічні ризики** – знищення природних екосистем, що відновлюються, порушення оселищ, включених до Смарагдової мережі,

та потенційні порушення міжнародних природоохоронних зобов'язань України. Відтворення вкрай неефективного неприродного водного об'єкта, схильного до значних втрат води, цвітіння водоростей і поширення інвазійних видів.

~ **регуляторні ризики** – невідповідність підходам ЄС до управління водними ресурсами, включно з Водною рамковою директивою та політикою відновлення річок. Відхилення від аграрної політики ЄС, що надає перевагу ефективному розвитку сучасних екологічно дружніх сільських територій, а не гігантським полям монокультур, заснованим на неефективних іригаційних системах, не пристосованих до клімату;

~ **репутаційні ризики** – фінансування проєктів, що суперечать сучасним підходам до сталого розвитку та можуть бути розцінені як підтримка екологічно шкідливих рішень і спричинення значної шкоди культурній спадщині національного значення;

Дно Каховського водосховища у 2024 році. Фото: Vincent Mundy.

- ~ **фінансові ризики** – висока вартість будівництва та довгий період окупності за відносно незначного внеску у загальний енергетичний баланс;
- ~ **безпекові ризики** – вразливість великих гідротехнічних споруд як потенційних цілей у воєнний та постконфліктний періоди. Децентралізовані рішення є значно більш надійними, і останнім часом це було повністю визнано Урядом України. Згідно зі [звітом Міністра енергетики](#), загальне збільшення розподіленої генерації у 2025 році становило 642,77 МВт, тоді як до об'єктів зберігання енергії було додано 508 МВт. Таким чином, лише у 2025 році як потужності генерації, так і обсяги зберігання, додані до енергосистеми, перевищують показники запланованої нової Каховської ГЕС.

Окремо слід враховувати, що енергетичний внесок гідроенергетики в Україні є обмеженим (8%), тоді як її екологічні та соціальні наслідки є значними і довготривалими. У цьому контексті інвестиції у великі гідротехнічні проекти можуть не відповідати принципу пропорційності між витратами, вигодами та ризиками.

Натомість підтримка сценарію природного відновлення Нижнього Дніпра створює можливість для реалізації проектів, що відповідають сучасним пріоритетам міжнародних фінансових інституцій, включаючи:

- ~ відновлення екосистем і біорізноманіття;
- ~ кліматичну адаптацію та підвищення стійкості ландшафтів;
- ~ розвиток природоорієнтованих рішень (Nature-based Solutions);
- ~ формування довгостроково стійких моделей управління водними ресурсами.

Таким чином, рішення щодо фінансування у басейні Нижнього Дніпра виходить за межі окремого інфраструктурного проєкту і набуває стратегічного значення. Воно визначатиме не лише характер відновлення конкретного регіону, але й відповідність цього процесу сучасним міжнародним підходам до сталого розвитку, кліматичної політики та управління природними ресурсами.

У цьому контексті особливо важливо, щоб будь-які інвестиційні рішення базувалися на комплексній оцінці альтернатив, враховували довгострокові екологічні та соціальні наслідки, а також відповідали принципу «do no significant harm», що також передбачає проведення стратегічної екологічної оцінки планів «зеленої відбудови» Нижнього Дніпра. Без такого підходу існує високий ризик відтворення інфраструктурних рішень минулого, які вже довели свою екологічну та економічну неефективність.